خانەقای میرزا خانەقایەک بە حەقیقەتە مێژووییەکان.. ئیدریس مستەفا

باسێک لەسەر رۆمانی “خانەقای میرزا”ی میران ئەبراهام
نوسینی: ئیدریس مستەفا

بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەتە بە PDF کلیکی ئێرە بکەن..

“ڕۆمان دەتوانێ ئەوە بڵێت کە ناتوانرێت بە هیچ ڕێگەیەکی تر بگوترێت، هیچ چالاکییەکی هزریی تر نابینم بتوانێت ئەوە بکات کە ڕۆمان پێیدەکرێت، ڕۆمان هەموو ئەو تەڵانەمان بۆ تاقیدەکاتەوە کە ژیانمان کەوتووەتە ناویان.” میلان کۆندێرا.
” رۆمانەکانی میران ئەبراهام هەردەم تێڕامان و پرسیار بەجێدەهێڵن لە لای خوێنەر. ئەو وەڵامەکان بۆ ئێمە بەجێدەهێڵێت تاکو بۆ دوایدا بگەڕێین لە پشت دەرگا کڵۆم دراوەکانەوە. میران ئەو کارە باشەمان لەگەڵ دەکات کە دەرگاکانمان پێ نیشان دەدات بەڵام کلیلەکان دەبێ خۆمان بیاندۆزینەوە.”

خانەقای میرزا، رۆمانێکی تری نوسەری کورد میران ئەبراهامە کە بەهاری ساڵی پار، ساڵی ٢٠٢٣، لە دوو توێی نێزیک بە ٤٠٠ لاپەڕەییدا بڵاوکرایەوە. رۆمانی خانەقای میرزا رۆمانێکی مێژوویی نییە بەو مانایەی مێژوو بنوسێتەوە و تەواو، بەڵکو مێژوو بکاتە وانەیەک و بیخاتە بەردەممان بۆ تێگەیشتنمان لە ئێستا و هەڵوێست وەرگرتنیشمان بەرامبەر بەو کەسێتی و قەوارە و رەمزە سیاسی و رۆشبیریانەی دنیای ئێمەیان قۆرخ کردووە. خانەقای میرزا کە ماڵی باوکی جەلالی میرز اکەریمە، دەبێتە ویستگەیەک بۆ نوسینەوەی رووداوەکانی دەورەیەک لە مێژووی ئێمە، ئەو رووداوانەی نەک تەنها چارەنوسی سیاسی ئێمەیان دیاری کرد تاکو ئەمڕۆکە بەڵکو رەنگڕێژی نێوەندێکی رۆشنبیریشیان بۆ نەخشاندین کە پرە لە ئاڵۆزی وناسازی و نەنگی و نادادی. رۆمانەکانی میران ئەبراهام وەک هەمیشە شەڕی مافخوراوان و مافخۆرەکانی مێژوو دەکات، شەڕی ئەو ناودار و هێز و سەکۆیانە دەکات کە لەسەر شانی ئەوانی تر دەرکەوتوون و بنیات نراون. خانەقای میرزا ئەو رۆمانەیە شەڕێکی جیاوازتر دەکات کە

تایبەتە بە چین و توێژێکی سیاسی و ئەدەبی وەها کە بۆخۆی پڕکێشەترین و ئاڵۆزترین خەڵکانی ناو کۆمەڵگەن.

رووداوەکانی رۆمانی خانەقای میرزا

رووداوەکانی ناو ئەم خانەقایە لەسەر دوو بەرەی گرنگی دنیای سیاسی ئێمە چەپ و راست/ ناسیۆنالیزم و سۆشیالیزم یاخود بە کوردیەکەی بڵێم قەومیەکان و شیوعیەکان، رەمزە ئەدەبی و رۆشنبیریەکان لە نیوان ئەم دو بەرەیەدا دەجێتە پێشەوە بە پاڵەوانێتی خێزانێک (میرزا کەریمی ئەحمەد ناڵبەند) بە تایبەت تاکێک لەو خێزانە بە ناوی "جەلالی میرزا کەریم." من لێرەدا هیچ شتێک لەوانە نانوسمەوە و ناڵێم کە پێشتر نوسراون و گوتراون لەسەر ئەم رۆمانە.
خوێندنەوەی من بۆ رۆمان بەگشتی و ئەم رۆمانە بەتایبەتی زۆرتر خوێندنەوەیەکی سیاسیە چونکە خودی رۆمان بە سروشت سیاسیە. هەموو ئەو رەگەزانەی لە رۆماندا هەیە، بەتایبەت ئەم رۆمانی خانەقای میرزایە، وەک زەمەنەکەی و مەکانەکەی و رووداوەکانی و کاراکتەرەکانی سیاسین.
ئەوە دروستە ئەم رۆمانە باس لە رووداوە مێژووییەکانی کۆمەڵگە و وڵاتێ ئێمە دەکات بەڵام کەمتر دەچێتە قاڵبی رۆمانێکی مێژووییەوە چونکە دانەبڕانێکێکی زەمەنی و مەکانی و سیاسی و کۆمەڵایەتی و تەنانەت رۆشنبیریش هەیە کە وادەکات ئەو رووداوانەی لە دەیەی سیەکانی سەدەی پێشووەوە کە میران لەم رۆمانەدا باسیان دەکات هیچ کات ون نەبوون لە دنیای ئێمەدا و بەردەوام روویانداوە و ئیستاکەش وا بە بەرچاومانەوە روودەدەن گەر بەشیوەیەکی خراپتر و ترسناکتر نەبێ.
رۆمانی سیاسی واتە دەم ل□□دان لە هەموو بابت□ سەرەکیەکانی کۆمەڵگە هەر لە سیاسەت وەک خۆی و سیاسەتی حزبی و دەسەڵاتدارێتیەوە تا دەگات بە ململانێ رۆشنبیری و ئەدەبی و پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکان کە دەرهاویشتەی ئەو بارودۆخە سیاسیەن.
رۆمانی سیاسی هەر بە مانای ئەوە نیە باسی سیاسەت دەکات و تەواو بەڵکو ئامانج لێی ئاگادار کردنەوە و هۆشیارکردنەوەی خەڵک و کۆمەڵگەیە بە گشتی و مینەکردنی ئەو حەقیقەتە ونبوانەی کە بزرمان کردوون یاخود لێمان بزرکراوە و دەبێ بیاندۆزینەوە تاکو نەوەی دادێ وەک نەوەی ئیستا و رابردوو نەبێت کە ئەنفالی کەمینە رەسەنەکانی خۆیان کرد بۆ شتێک کەچی دوایی خۆشیانی ئەنفال کرد.

بۆچی میران ئەبراهام

ئەوانەی لە دنیای سیاسەتدا دەژین و لە بواری سیاسەتدا شت دەنوسن

و سیاسەت وەک زانستێک سەیر دەکەن گەر بەلای بابەتەکی ئەدەبیدا بچن ئەوا ئەو بابەتە گرنگیەکی خۆی هەیە؛ نەک لەبەرئەوەی ئەوان گرنگن بەڵکو لەبەر ئەوەیە ئەو دەقە ئەدەبیە گرنگە و باس لە بابەتێک دەکات کە سەرجەم لایەنی مێژویی و سیاسی و قەومی و چینایەتی و ئاینی و ململانەی نێوەندەکان وەک نیوەندی ئەدەبی و سیاسیەکانی رووماڵ کردووە لەسەر بنەمایەکی مەوزوعی وەها کە بە ئینسافانە و دوور لە رق و کینەی شەخسی نوسراوە. خانەقای میرزا ئەو بەرهەمەیە کە بەرجەستەیە بۆ ئاماژانەی سەرەوە.
میران ئەبراهام خۆی بەرهەمی ئەو کارەسات و رووداوە دەتەزێنانەیە کە تێیدا لە دایک بووە بۆیە دەبینین یەکسەر خوێنەری تایبەت بەلای خۆیدا رادەکێشێ و ئەو دەشکاویەی ئەو دیویەتی وەک کەمینەیەکی غەدرلێکراوی کوردی بە هەر وشەیەک و رستەیەک و لاپەرەیەکەیەوە دیارە بەڵام ئەوەی حونەرە ئەو هەردەم پەیامی بەخشندەیی و لێبوردەیی بڵاودەکاتەوە و تەنها مەبەست لەی ئەوەیە بەڵێ ئێمەش لێرە بووین، ئێمەش مرۆڤین بەڵام بە ناسنامەیەکی کوردیەوە. کوردبون بە مانا سیاسیە ناسیۆنالستیەکەی نا بەڵکو بە مانا مرۆیی و فەرهەنگی و کەمینەیی و ستەم لێکراویەکەی و نیشتمانیەکەی. بۆیە کەسێتی نوسەر یەکێکە لەو رەگەزە سەرەکیانەی نوسین کە وا لە نوسەرەکە دەکات هەر شتێک دەیەوێت بە سروشت وابووە نەک دروستی کردبێ چ لە دانانی وشەکانی و نوسینی رستەگەلەکانیەوە تاکو رووداو و چیرۆکە راستەقینەکانی ناو رۆمانەکانی.
لە خانەقای میرزادا ئاستی وێژەیی زمان و داڕشتن و لە یەکدانی وێنەی رووداوەکان و وێنەکێشانی کاراکتەرەکان ئەوەندە بەرزە مرۆڤ دڵخۆش دەبێ کاتێک دەبینێ نوسەری رۆمان بەو ئاستە بەرزەوە لە نێوەندی ئەدەبی ئێمەدا دروست بووە؛ چونکە لە دوای راپەڕینەوە هێندە لەو رۆمانانەم دیتووە کە زۆر گەورە کراون لە نێو رۆشنبیری ئێمەدا، بە رادەیەک خراپ و بێ کەڵکن پێم سەیرە ئەو هەموو خوێنەرەی هەیە هەرچەندە لێرەدا ئەو قسەیەی شۆپنهاوەر وەک نەقشی سەر بەرد دەسەلمێ کە دەڵێ ئەو کەسەی بە بێ ئاگاکان دەنوسێ خاوەنی زۆرترین خوێنەرە. دیارە من لێرەدا ناچمە ئەم بوارەی رۆمانەکێشەوە چونکە من زۆرتر بە دوای ئەو مانا و مەغزا و پەیامە گرنگ و ئازا و بە جورئەتانەوەم کە ئەم رۆمانە لە بن هەنگڵی خۆیدا هەڵیگرتووە وەک رووداوە سیاسیەکانی و ئەو بەریەککەوتە کۆمەڵایەتی و ئەدەبی و رۆشنبیریانەی ئەو دەورەیە و درێژبوونەوەی بە رۆژگاری ئێستامان.

رۆمان و نوسەری کوردی، رۆمان و نوسەری بیانی

دوو خاڵ بە گرنگ دەزانم لەم بارەیەوە باسی بکەم. یەکەم، جاران

هەروەها ئیستەش با بەتە ئەدەبیە ئەجنەبیەکان، ب□ تایبەت ئەوروپیەکان، لە نێوەندی ئەدەبی ئێمەدا بە پلەیەکی باڵاتر لە ئەدەبی خۆمان دەبینرا. ئەم دیدە هەقانیەتی خۆی هەبوو تا دەورەیەک و ئیستەش لەوانەیە وابێ بەڵام بۆ هەموو بەرهەمێک و خامەیەک و نوسەرێک نابێ وابێ بە تایبەت لە ئێستادا ئێمە خاوەن هەندێ بەرهەم و نوسەری خۆماڵی و بە توانای واهەین کە بتوانین بێ خەم بین لەو بارەیەوە. دووەم، لە دوای نەوەدەکانەوە لە نیوەندی ئەدەبی و رۆشنبیری ئێمەدا ئەو عەقڵەیەتە پەیدابوو کە بۆ ئێمەش نوسەری ئەدەبی ب□ تایبەت رۆمانوسی خۆمانمان نەبێ، بۆیە گەڕان و دەسگرتن بە دوای نوسەرێکی وەهادا بەهەر نرخێک بێ دەبوو پەیداببێ. سەرەتا و ناوەڕاستی دەیەی نەوەدەکان دەرفەتێک بوو بۆ هەندێ خامە بەدەستی کورد ئەو بۆشای□ پڕ بکەنەوە لە هەندێ بواری ئەدەبیدا لەوانە رۆمان نوسین. چەکی دەستی ئەو خامە بەدەستانە توانای داڕشتنی نوسین و شارەزایی لە وشە ریزکردن و دانانیان لە رستەدا بوو. ئەم جۆر و شێوازە لە نوسین ئیستاش دیاردەیەکی بەهێزی خراپی ئەم نێوەندەی ئێمەیە تا جۆرێک لە خوێنەری دروست کردووە کە هەڵخەلەتاون بەو وشە مرواری و رستە زەنگیانانەی بەرهەمەکانیانی پێ دەڕازێننەوە کە لە بنەڕەتدا خاڵین لە بابەتی هزر و دیدگەیی. کاتێک مەبەست لە بەرهەمێک هەر رازاندنەوە بێ بە وشەی مرواری و رستەی زەنگیانەیی ئەوا خامەی ئاوها هەرگیز ناتوانی بەرهەمی عەقڵ و خەیاڵ و سروشی خۆی بێ بەڵکو هی شوێنی تر و کەسی تر دەهێنرێ و قاڵبێکی کوردانەی لی دروست دەکرێ و دەرخواردی خوێنەری نێوەندەکە دەدرێ.

ئەم حاڵەتەی باسمان کرد سەرئەنجامەکەی جگە لەوەی خوێنەرگەلێک دروست د□ب□ن مەست و مەخمور بە دیار وشە و رستەی جوان و بریقەدارەوە کە لە رووی هزریەوە خوێنەری تەمەڵ دروست دەبن چونکە ئەو بەرهەمە ئەدەبیانە پرسیار دروست ناکەن بەڵکو وەڵامی حازر بەدەستیان پێیە و خواستیانە خوێنەر قەناعەت پێ ب□ن□ن بەوەی دەینوسن و دەیڵێن، گەر لە دێڕی یەکەم و دووەم و پەەرەگرافی یەکەمدا دا نەبوو، ئەوا ئەوا لە لاپەرەی یەکەمدا ئەگەرنا بۆ لاپەڕەی دووەم و بگرە گشت پەڕەکان هەر بە دوای ئەو□ی خوێنەر موعجبی خۆی بکات بەو تەنتەنە و مەنتەنانەی دیانهێنێ لە وشەو ناو و رستە و رووداوی خەیاڵاوی.

رۆمانی کوردی بۆ ئەوەی جیهانی بێ دەبێ محەلی بێ بەڵام چۆن محەلی بوونێک. رۆمانی خانەقای میرزا باس لەو رووداو و کێشانە دەکات کە تاسەر ئێسقان کاریگەری لەسەر کۆمەڵگە و وڵات دانا تا وای کرد ببێت بە بەشێک لەو ئاڵوگۆرە ناوچ□یانەی کە لە نەخشەی سیاسی

نێودەوڵەتیدا جەنگەی خۆی پیشاندا بەوەی چارەنوسی سیاسی وڵاتەکەی دیاریکرد لەو رۆژەوە تاکو ئیستا. دیارە ئەوەی ئەو رەونەقە لە ئاستی جیهانیە دەبەخشێ ئەو ماک و مەرکە خەماڵییەیە، ئەو بارودۆخ و ڕووداو و کەسێتی و کاراکتەرە خەماڵیانەی کە لە رۆمانەکاندا پێشکەشی خوێنەر دەکرێ. من دەزانم رۆمانی تر هەن و من نەمدیون لەبەر زۆر هۆکار بەڵام میران ئەبراهام و رۆمانەکانی هیوای هەر خوێنەرێکی تامەزرۆ و بە ئاگا و رۆشنبیری جدیە کە لە مانا و چێژی رۆمان تێ بگات و رۆمانی خانەقای میرزای یەکیکە لەو بەرهەمە گرنگ و بەپێز و لە هەمان کاتدا تاڵانەی باس لەو دەورە سیاسیە و رووداوەکانی دەکات کە چارەنوسی هەم کوردستان و هەم عێراق و ناوچەکەشی لەگەڵ خۆیدا گۆڕی و ئەمە لە ئیستادا بەرهەمی ئەو رووداوانەین.

گەڕآنەوە بەخاڵی یەکەم:

رۆمانوس و رۆشنبیرە جیهانیەکان کێ بوون؟

نوسین هەر بە تەنها یەک لایەنە نیە کە توانای وێژەیی و مەعریفی نوسەر پیشان دەدات بەڵکو لایەنی مۆراڵی و شەخسیەتی نوسەریش بەشێکی گرنگە و لیی دانەبڕاوە، بگرە جمکێکی لە دایکبووی یەک سکن. بەرهەمە بیانیەکان بە خۆیان و نوسەرەکانیانەوە، زۆربەیان نەک هەر لەو ئاستە ئەدەبی و هزریدا نین بەڵکو لەو ئاستە مۆراڵی و ئینسانیەشدا نین کە ئەمە وادەزانین ئەوانە لە ئەوجی وێژە و ئینسانی بووندان. یەک ناوی نوسەریکی کۆن دەبەم وەک ڤیکتۆر هۆگۆ نوسەری فەرەنسی کە لە سەدەی نۆزدەدا ژیاوە چەندان بەرهەمی ئەدەبی و سیاسی هەیە. هەروەها ئاماژە بە دوو گروپە جیهانیەکەی دوای جەنگی جیهانی دووەم دەدەم کە ناسرابوون بە کۆنگرەی رۆشنبیری/ئەدەبی بۆ ئازادی و بە گروپی نوسەرە ئەنتی چەپەکان کە لە ٣٥ وڵات نوسەری جۆراوجۆریان هەبوو کە راستەوخۆ لە لایەن دەزگای هەواڵگری ئەمریکیەوە (سی ئای ئەی) پشتیوانی دەکران.

ڤیکتۆر هۆگۆی مرۆڤدۆستی فەرەنسی و راسیست و دژە مرۆڤی ئەفریقی و رەش..

ڤیکتۆر هۆگۆ هەندێ کاری باش و ئینساندۆستی هەبووە لە وڵاتی خۆی و هەنگاویشی ناوە لەو بوارەدا و لێرەدا ناچمە وەزەی ئەو شتانەی بەڵام باس لە رۆمانە بە ناوبانگەکەی دەکەم، قەمبوورەکەی نۆتردام، کە لەوێدا چی دەڵێ و لە بوارە ئینسانی و سیاسیەکەیدا چی دەڵێ. لە رۆمانی قەمبوورەکەدا جوانترین و ئینسانیترین بابەت باس دەکات کە چۆن کەسێک نابوت و شێواوە لە شێوەدا بەڵام چەندە جوان و مرۆڤدۆستە لە ناخیدا. ئەمە وەک ئەدەب، بەڵام وەک سیاسەت و فکر

پێچەوانەی ئەوە شت دەڵێت. ئەو مر□قی ئەفریقی بە کەمتر لە مر□قی سپی تەماشا دەکات و بگرە پێی وایە مر□قی سپی مر□قی رەشی دروست کردووە و رەش پێشتەکان ناشارستانی و دواکەوتوو و داوا لە فەرەنسا دەکات کیشوەری ئەفریقیا داگیر بکەن و مر□قی رەش فێری شارستانیەت واتە ئینسانیەت بکەن. واوەتر دەڕواو و دەڵێ هەر وەک چۆن خوا زەوی داوە بە مر□ق ئاوهاش کیشوەری ئەفریقیای داوە بە ئەوروپیەکان و فەرموون بیبەن بۆخۆتان.

گروپی نوسەر و رۆشنبیرەکانی سی ئای ئەی

کتێبی “کێ پارەی زوڕناژەنەکان دەدات” لە نوسینی فرانسیس ستۆنەر سان□د□رس کە ساڵی ١٩٩٩ بڵاوبۆیەوە. هاوکات لەگەڵ ئەو کتێبەدا هەندێ راپۆرت لە کتێبخانەی سی ئای ئەیەوە بڵاوکرانەوە. ئەو کتیبە و راپۆرتەکان باس لە دەورانی جەنگی سارد دەکەن. باس لە پێکھێنانی رێکخراوێک دەکات بە ناوی “لە پێناوی ئازادی رۆشنبیریدا” لەگەڵیدا باس لە دروستبوونی دوو جوڵانەوەی گەورەی رۆشنبیری جیهانی رۆژئاوا دەکات کە چۆن خزمەتی سیاسەتەکانی دەزگای هەواڵگری ئەمریکایان کردووە (سی ئای ئەی). ئەم رێکخراوە و جوڵانەوە کانی دوو ئامانجی سەرەکی هەبوو. ئامانجە سیاسیەکەی وەستانەوە بوو بەرەو رووی ب□□کی کۆمۆنیستی یەکێتی سۆڤیەت بەڵام ئامانجە فکریەکەی کە ئەمە جەوهەری م□س□□ک□یە بڵاوکردنەوەی ئەو بەرهەمە ئەدەبیانە بوو کە لە فکردا دژ بە ئایدیۆلجی کۆمۆنیزم بوون وەک قوتابخانە فکری و کۆمەڵایەتی و ئینسانیەکەی و پیشاندانی ئەم دنیای سیستەمی سەرمایەداریەی لیبراڵ دیموکراسیە وەک بەهەشتی سەر رووی زەمین و لە بەرامبەریشدا پیشاندانی دنیای کۆمۆنیستی سۆڤیەتی وەک دۆزەخی سەر رووی زەمین .
زۆرن ئەو نوسەر و رۆشنبیر و شاعیرە گەورانەی تەنانەت فەیلەسوفانی رۆژئاوا و رۆژهەڵاتی ئەوروپا تەنانەت هەردوو کیشوەری ئەمریکاش لەگەڵیشیدا ئەفریقیا کە ساڵانێکی زۆر بۆ سیاسەتەکانی سی ئای ئەی ئەمریکا ئیشیان دەکرد لە رێگەی دروست کردنی ئەو دوو جوڵانەوە رۆشنبیریەوە و نوسەری کتێبەکە کە خۆی ئینگلیزە دەڵێ ئەوانە سەربازی□کی ئەمریکی بوون لەژێر ناوی ئازادی بیروڕا و دیموکراسی دژی ب□□کی رۆکھەڵاتی شەڕیان دەکرد. کاتێک هەندێک لەو کەسانە ویستیان خۆیان تورە بکەن کە چۆن ئاوها یاریان پێ کراوە بەڵام بەرپرسانی سی ئای ئەی و بەڕێوەبەری ئەو جوڵانەوانە بە توندی وەڵامی دانەوە و گوتی زۆر باش دەتانزانی ئەی ئەو هەموو پارە زۆرەی وەرتاندەگرت لە بری چی بوو. ناوەکان زۆرن و دەتوانم بڵێم زۆربەی زۆری ئەو نوسەر و فەیلەسوفانەی تیدایە کە لە دەمانی جەنگی ساردا چالاک و دیار بوون بەڵام هەندێک لە ناوە دیارەکان دەڵێم:

هانا ئارنێت، جۆرج ئۆرڤیڵ، بێرتراند راسل، دوایت ماکدۆناڵد، ئیسایا بێرلین، گابریل گارسیا مارکیز، سیدنی هوک، جۆن دیوی.... هتد.

مەبەست لەم باسە چیە

دەمەوێ جەخت لە دوو خاڵ بکەمەوە. یەکەم: کە چیدی با نوسەران و ئەدەبیاتی جیهانی رانەدەین بەسەر نوسەر و ئەدەبیاتەی خۆماندا کە ناوەڕۆک و شیوازی بەرهەمەکانیان تا بڵێی لە ئاستێکی بەرزدان و میران ئەبراهام وەک نموونەیەکی بەرجەستەی ئەم خاڵە دەبینم. دووەم: گەر دەورانی جەنگی سارد ئەو کۆمەڵە زۆرەی لە نوسەر و رۆشنبیری گەورەی هێنایە دەر و کردنی بە سەربازگەلێک بۆ خزمەتی سیاسەتێکی ئیمپریالیستی وەک ئەمریکا لە ڕێگەی دەزگایەکی هەواڵگری جیهانی وەک سی ئای ئەیەوە ئەوا دەورانی ئیستاش پڕن لەوجۆرە نوسەر و رۆشنبیرانە چ لە ئاستە محەلیەکی خۆمان و چ لە ئاستە جیهانیەکەی بەڵام بە شێوەیەکی تر و بە شوێنێکی تر و بە مەبەستێکی تر.

ئیستا نەوەندی رۆشنبیری و چاپەمەنی کوردی پڕە لە بەرهەمی ڕۆمانی وەرگێڕدراو کە لە خودی بەرهەمەکانیاندا دەردەکەوێت لە کوێوە و بە کوێ و بۆچی ئە وبەرهەمە دەنوسرێ بەڵام خوێنەری کورد زۆر کەم ئاگای لەو پەیام و مەبەست و ئامانجانەیە کە لە پشت ئەو بەرهەمانەوە دەچنە پێشەوە. ئەوە دروستە کە نەوەندە پڕە لە بەرهەمی ڕۆمان و کەس نازانە کام بەرهەم جێگەی خۆی پێ دراوە و تەنانەت هەندە نوسەر و ڕۆمان براونەتە کەشکەڵانی فەلەک لە کاتێکدا هەموو بەرهەمەکانی کۆپی کراوەن یاخود دزراون. لە هەردوو حاڵەتی بەرهەمە وەرگێراوەکان و بەرهەمە دزراوەکاندا یەک ئامانج دەچێتە پێشەوە ئەویش کوشتنی روحی بەرهەمە راستەقینەکان و نەهێشتنی دروستبوونی خوێنەری بە ئاگا و هۆشیار کە بتوانێ پەیامەکانی پشت ئەو بەرهەمانە تێ بگات.

ڕۆمان یەکێکە لە سەرچاوە مەعریفیەکان کە زانیاریمان دەداتە لەسەر مێژوو، راستی رووداوەکان و کەسایەتیەکان و هێزەکان بەڵام گرفتی گەورە ئەوەیە کە ڕۆمان ئەو مەعریفەیە بە مەبەستێکی تایبەت بەکاربهێنێت. بە نموونە ئەو ڕۆمانە توریانەی وەردەگێڕدرێنە سەر زامنی کوردی ئەو ڕۆمانانەی کە بە هێزێکی تر و قەوارەیەکی مێژوویی گەورەتر دەنوسرێن و گەر ناوی کورد یان هەر گەلێکی تر بهێنرێ ئەوا لە پەراوێزی ئەو مێژووە گەورەدایە کە نوسەر دەیەوێ گەورەیی خانەدانی خۆی چ مێژوویەکی یا ئەمەستاکەی لە فۆرمێکی هونەری و بەشێک لە ژیانی نوستالجیای نوسەردا پیشانی خوێنەری بدات. نموونەی تر هەن لە دنیای ئەمەدا بەڵام لێرەدا هەر ئەوەندە دەڵێم.

مەبەستی سەرەکی من لێرەدا ئەوەیە کە بڵێم کە خوێنەری کورد یاخود نێوەندی ڕۆشنبیری ئێمە دەبێ دوو ئەرک بخەنە سەر شانی خۆیان گەر خەمی ڕۆشنبیری کوردیانە، ئەوانیش: یەکەم، ڕۆمانە بیانیەکان فەرز نەکەن بەسەر ڕۆمانە کوردیەکاندا و شان بە شانی ڕۆمانەکانی خۆمان سەیریان بکەن ئەگەرنا ئەوا ئێمە خۆمان نزم دەکەینەوە و لە نزمیشەوە هەرگیز ناتوانین چاوهەڵبڕین بە بەرهەمەکانی دەوروبەرمان. دووەم، خوێندنەوەی بەرهەمە جیهانیەکان دەبێ وامان لێ بکات ڕۆمانە خراپ و بێ کەڵکەکانی خۆمان باش بناسین بەوەی بەراوردیان بکەین و وردبینەوە لێیان لەگەڵ ئەو بەرهەمە جیهانیانە؛ چونکە یەکێک لە دەردە کوشندەکانی دنیای خوێندنەوە و ڕۆشبیری ئێمە بە مەزنکردنی هەندێ بەرهەمێن لەوانە ڕۆمان کە لە ڕاستیدا وێرانەیەکن لەو گێژەی. لەبەرئەوەی زۆرێک لە بابەتی بەرهەمەکان کۆپی کراو یا دزراوە ئەرک لەسەر نوسەرەکە تەنها داڕشتنەوەیەتی بە وشەگەل و رستگەلی وەها کە نەوەیک لە خوێنەری مەستی دروست کردووە کە لە بری بیرکردنەوە و تێڕامان تەئید کردنەوە و ستایش کردن فێر بوون. عەقڵی ڕەخنەیی و چاونەترسی لە گەڕان بە دوای حەقیقەتی بەرهەمە ئەسڵیەکاندا تەواو غائیبە و ئێمە دەتوانین خۆمان بگرینەوە گەر لە بەرهەمی وەک میران ئەبراهام و ئەوانی تر کە من نایاناسم دەست پێ بکەین و نەوەیەک لە خوێنەری چاپێک و هزر ڕەخنەیی و هۆشیار دروست بکەین.

خانەقای میرزا دەقێکی تەواو سیاسی لە قاڵبێکی ئەدەبیدا

میران ئەبراهام ئەو ڕۆمانوسەیە ڕۆمانەکانی سیاسین بەڵام ئەم خانەقایەی تاسەر ئێسقان سیاسیە کەچی لە فۆرمێکی هێندە ئەدەبی دانسقەدا دایڕشتوون خوێنەر هەست بە مەلەل ناکات و لە زۆر شوێنیشدا وا هەست دەکەی چیرۆکی عەشقێک دەخوێنێتەوە وەک عەشقی بەهاری غالب عەربەتی و جەلالی میرزا کەریم؛ یاخود کەسێک و دوان یا خێزانێک هەن کە پایەی بنەڕەتی ماڵی ڕۆمانن و خوێنەر بەلایخۆیدا کێش دەکات کە بابەتی ڕۆمانەکە سیاسیە بەڵام بەرهەمەکە ئەدەبیە؛ چونکە بابەتەکانی ڕۆمانەکە ئاوێتەیە بە مێژوویەکی تایبەت و تا ڕادەیەک نەبیستراو یاخود بە دەگمەن بیسترابێ، ئاوێتەیە بە ئازارە حەقیقیەکانی مرۆڤە ماندووەکان، ئاوێتەیە بە کۆمەڵی ڕووداو کە ڕابردوو و ئیستای کۆمەڵگەی کوردی نەک هەر دەخەنە ژێر پرسیارەوە بەڵکو ئەوەمان پێ دەڵێ ئەم ئێستا ناساز و تاڵ و ناحەزەی ئێمەی تێیدا دەژین لە دنیای سیاسی و کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی و وێژەیی دریژکراوەی ڕابردوویەکی پێچراو لە ناهەقی و غەدر و پاشقول لێگرتن و تاڵانی و کوشتنی کەسێتی و خێزان و کۆمەڵە ڕەنجدر و

بەشخوراوەکانە.
دروست بوونی حزبە سیاسییەکان، چەپ و قەومییەکان و هاوپەیمانەتییەکانیان و ململانێ پەرلەمانییەکانیان لە خانەقای میرزادا تەمارکراوە بەشەوەیەک وەک ئەوەی مەژوویەکی سیاسی بە خامەی کەسێکی سیاسی بە ئینساف یاخود بە لایەن بخوینیتەوە. بە نموونە لە دەمانی جەلالی میرزا کەریمدا بە دیاریکراوی ساڵی ١٩٦٣ باس و خواسی حزبێکی تازەی چەپگەرا دەکرێ، ئەو ڕۆژانەی شاسوار جەلال داوای دانیشتنێکی تایبەت لە جەلالی میرزا کەریم دەکات کە ڕێکخراوێکی مارکسیستی دابمەزرێنن وەک وەڵامدانەوە بە ڕۆژگاری سیاسی ئەو دەم. ئەو دەمانەی بۆشاییەکی سیاسی دروست ببوو بەوەی نە حزبی شیوعی توانی نوێنەرایەتی مەسەلە چینایەتییەکانی کۆمەڵگەی عێراقی بەتایبەتی کوردستانی بکات؛ نە پارتی دیموکراتی کوردستانیش توانی نوێنەرایەتییەکی ڕاستەقینەی مەسەلە نەتەوایەتییە کوردییەکانی بکات چونکە ئەو دوو هیزە هەرزوو کارنامەی سیاسیان لای توێژێکی بەرینی کەسانی سیاسی ئاشکرا بوو کە هیچیان ناتوانن ببنە هێزێکی ڕاستەقینەی گۆڕەپانی سیاسی عێراق و کوردستان بۆیە ڕێکخراوێک ولام بە مەسەلە نەتەوەیی و چینایەتییەکانی کوردستان بداتەوە زەروورەتێکی مەژوویی بوو.
لەو دانیشتنەی جەلال و شاسوار کە دواتر کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانی لە بەرهەم هات، جەلالی میرزا کەریم عاقڵییەکەی لەوەدابوو کە وتی من تەنها بە ڕاوێژکاری بەشداریتان دەکەم و نامەوێ کاری سیاسی حزبی بکەم. دیار بوو ئەو دەیزانی ئەو کۆمەڵەیەی ڕەنجدەرانەش ناتوانێ نوێنەرایەتی مەسەلە چینایەتییەکانی وڵاتەکەی و شارەکەی بکات. ئەو شارەی دەبێتە دەسکەلای دەستی کەسانی تر کە دوورونزیک پەیوەندیان نە هەر بە بیروباوەڕەی مارکسیەوە نییە بەڵکو بە خودی سیاسەتیشەوە نییە وەک میتودێک و زانستێک و مەبدەئێکی ئەخلاقی ئینسانی و ئیداری و ئازادیخوازی و دیدێکی شۆڕشگێڕی بە میللەتێکی ژێر دەست و سەربەستخواز.

چەپیزم لە دیدی میران ئەبراهامدا

چەپ بوون لە دیدی نەودا تەنانەت ئەو دەمانەش بریتی بوو لە دەنگی بەشخوراوان و ستەم لێکراوان جا سەر بە هەر توێژێک و چینێکی کۆمەڵایەتی و سیاسی بوونایە. هەر ئەمەش کە وادەکات بڵێین هەموو ئەو نەتەوە و کەمینە جۆراوجۆرانەی ژێردەستەن بە سروشت مەیلی چەپیان هەیە چونکە داوای مافی یەکسانیخوازی بە هەموان دەکەن لە نەویشیدا نەتەوە سەردەست و زۆرینەکان. کوردیش هەردەم بەتایبەت لەو دەمەدا هەم وەک نەتەوە و هەم وەک کەمینەیەک لە عێراقدا بە

دوای ئەو بیروباوەڕانەوە بوون کە بتوانن بیانپارێزی و مافەکانیان دابین بکەن. سۆشیالیزم وەک ئادیۆلۆجیایەکی سیاسی و فکری ئامادەی ئەو دەورەیە و ئەو داواکاریانەی کوردان بوو بۆیە میران ئەبراهام لە زاری یەکێک لە کاراکتەرەکانی ناو خانەقاکەوە دەڵێت: هیچ میللەتێک بە قەد کورد پێویستی بە بیروباوەڕی سۆشیالیزم نیە. لا۳۵ کۆمینەکان جا لە هەر توێژ و چین و یەکەیەکی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئاینی و فەرهەنگی کۆمەڵگادا بن هەردەم بە دوای ئەو بیر و هزرانەوەن کە داوای ئارامی و ئاشتەوایی و مرۆڤدۆستی بە هەموان دەکات وەک یەک. ئەو دەم و تا ئەم ساتەشی ئەمە تێدا دەژین جگە لە بیروباوەڕی سۆشیالیزم هیچ ئادیایەکی تر پەیامی یەکسانیخوازی لە ئاستە سیاسی و کۆمەڵایەتی و نەتەوەیی و فەرهەنگیەکاندا نەکردووە، بۆیە دەبینین یەکەمین کەس کە پەرتوکی مارکسیزمی، سەرمایەی مارکسی، هێنایە ناو سلێمانیەوە کوردێکی جووی رەسەنی خەڵکی سلێمانی بوو لە ساڵانی چارەکە یەکەمی سەدەی رابردوودا بوو.

کۆمینەکان و خواستی دروستکردنی حزبێک بۆ کۆمایەتیەکان…

کۆمینەیی بوون چەمکێکی مێژوویی و ئەخلاقی و ویژدانیە لە زۆرێک لە بەرهەمەکانی میران ئەبراهامدا کە جەوهەرەکەی پاراستن و داکۆکی کردنی ئەو مرۆڤانەن دەکەونە بەر زەبر و جەوری زۆرینە وەک کەمینەی ئاینی، نەتەوەیی، فکری و سیاسی و فەرهەنگی تەنانەت ناوچەییش. لە خانەقای میرزادا هەموو جۆرە کەمینەکان دەبینین کە چۆن دەبنە قوربانی زۆرینەکان.

هیچ حیکمەتێک لە خەڵا یاخود بە سروشتی نایاتە بوون، بەڵکو هۆکاروپاڵنەری گرنگ و حەیاتی لە پشتەوەن بۆیە دێنە بەرهەم. حیکمەتی پێکەوە ژیان و هەوڵدان بە کاری هاوبەش لە زۆربەی حاڵەتەکاندا لە لایەن کۆمایەتیەکانەوە، کۆمایەتی ئاینی و نەتەوەیی و کەلتوری و کۆمەڵایەتی و سیاسی پێشنیار دەکرێن چونکە ئەوان لە پێش زۆرایەتیەوە دەزانن کە ئەوە هاوسەنگی ژیان رادەگرێت. زۆرینە سیفەتێکی ملهوڕی تیدایە کە کەمتر عەقڵ میوانی دەبێت و ئەو چەمکانەی کۆمینیەکان رەتدەکەنەوە یاخود بە هەند نایگرن. کاتێک جووەکانی عێراق و کوردستان دەیانەوێ حزبی خەڵتوز کە حزبێکی کۆنی جووکانی عێراق و کوردستانە زیندووبکەنەوە و ئەوگۆڕەی ریشەیی بەسەردا بهێنن لەوەی هەر کەسێک لە هەر ئاین و نەتەوەیەک دەتوانێ ببێتە ئەندام تێیدا و ئامانجیش لەمە بەهێزکردنی بەرەی یەکگرتوویی رەنگاڵەیی کۆمەڵگەکەیە، بەڵام ئەمە راستەوخۆ لە لایەن حزبی هیوا رەت دەکرێتەوە و بگرە پەلاماریشیان دەدەن.

ماڵی میرزا کەریم قوربانیەک بە پرسەک…

ئەوەی نوسەر لە خانەقاکەی میرزادا پێشکەشی دەکات بەوەی ئەو ماڵە بە هەردوو لایەنی مادی و روحی دەبنە قوربانی بە پرسەکی سیاسی و چینایەتی و نیشتمانی و تەنانەت نەتەوەیش بەڵام نەتەوەیی بوونەک بە مانای شێوەی ناسنامەی میللەتێک بە دیاریکردنی چارەنوسەکی سیاسی و فەرهەنگی و کۆمەڵایەتی کە دوور بێت لە دەست چینە دەسەڵاتدارە قەومیەکەی. لێرەدا مەسەلەکە ئەوە نیە کە ئایا حزبی شیوعی عێراق ئەودەم نوێنەرایەتی ئەم دیدەی کردووە یان نا بەڵکو ئەوەی گرنگە خانەقاکەی میرزایە بە ماڵ و حاڵ و کوڕ و ژن و داروپەردویەوە کاراکتەرگەلەکی سروشتی و رێکخراوەیی ئەو دیدە چەپیە بوون کە میران ئەبراهام باسی دەکات. قوربانیدان بە ماڵ و حاڵی خەت و خاو و خێزان و خزم و خوێش و دەرودراوسێوە تەمسیل کردنەکی سروشتی و دەخئامیزی (وقعی) ئەو بیروباوەرە کۆمەڵایەتیە هاوبەشەیە کە میرزا کەریم و کوڕەکانی خەباتیان بۆ دەکرد.

کرێکاری نەتەوەی سەردەست و ژێر دەست…

هەر لەو بازنە چەپەتی بوونەدا میران ئەبراهام خاڵەکی ئێجگار گرنگ ئاماژە پێدەدات ئەویش کرێکاری نەتەوەی سەردەست و کرێکاری نەتەوەی ژێر دەست.لا ١٨٦. ئەو باسە خاڵیکی گرنگ بووە لە لای خودی دامەزرێنەرانی قوتابخانەی کۆمۆنیستی و کرێکاری، مارکس و ئەنگلس، کە ئەوانەش پێیان وابووە بابەتە چینایەتیەکان هەر بە تەنها لە فۆرمەکی ئابوری و کرێکاریدا قەتیس نابنەوە بەڵکو مانەوەی مەسەلەی نەتەوە سەردەست و بن دەستەکان خەباتی چینایەتی دەگۆڕێنێتە شوێنەکی تر کە دەبێ وەڵامی پێ بدرێتەوە ئەویش مەسەلەی نەتەوەییە. دەسەڵاتی کۆمۆنیستی و کرێکاری دەبێ وەڵام بە هەندێ کێشەی سیاسی نەتەوەیی و فەرهەنگی بداتەوە ئەگەرنا لەوێدا مەسەلەی جیاوازی چینایەتی نەتەوەکان دەردەکەون بە رادەیەک کە کرێکاری نەتەوەی سەردەست خۆی رادەدا بەسەر کریکاری نەتەوەی ژێر دەستدا. ئەم بابەتە گەر ئاستە نەتەوەییەکەی چارەسەر نەکرێ ئەوا ئەو کەماسیەکی گەورە دەبێ بۆ هەر قوتابخانەیەکی ئایدیۆلۆجی و دەسەڵاتدارێتی چینایەتی.

شیوعیەکان لە نێوان لایەنگیری و دژایەتی زایەنیزمدا…

بابەتەکی سەیر و سەمەرەی سیاسی و فکری کە میران ئەبراهام لەو خانەقایەدا دەیگێڕێتەوە ئەو باسەیە کە شیوعیەکان بە دەسکیسەی زاینیەنیزم دادەنرێ دیارە ئەمە پڕوپاگەندەی هێزە نەیارە قەومیە عەرەبی و کوردیەکانەشە و زۆر دوورە لە راستیەوە. شیوعیەکان وەک هێزەکی چەپی ئەو دەم و چەپی ئیستاش بە ئاشکرا دژە ئیسرائیلی

خۆیان ڕادەگەنن لە ژێر ناوی دژە زایۆنیزمدا. چەپ و هێزە چەپەکانی ناوچەکە بە گشتی و کوردستان بە تایبەتی ئامادەیی هەمیشەیان هەبوو تا ساڵانی کۆتایی حەفتاکان کە شان بە شانی هێزە فەڵەستینیەکان دژی ئیسرائیل شەڕیان دەکرد. بۆ نموونە عەبدوڵلا گۆران و ڕەفیق چالاک دوو کەسێتی کوردبوون چوون بۆ فەڵەستین تا خزمەت بە قەزیەیەکی فەڵەستینی بکەن دژ بە قەومی جوو. ئەمە لە کاتێکدایە، گۆران بۆ نموونە، یاخود چەپەکانی تر کەمینە بوون لە وڵاتی خۆیان هەم لە ڕوویی نەژادیەوە و هەم لە ڕوویی سیاسی و فکریەوە. ئیستاشی لەگەڵدابێ ئەو فەهمە بوونی نیە کە مەسەلەی ئیسرائیلیش مەسەلەیەکی کەمینەیی ئاینی و فەرهەنگی و مێژوییە لە بەرامبەر هەردوو ئاین و شارستانیەتی ئسیلامی و مەسیحی. بە تایبەت لە ڕۆژی دروستبونی دەوڵەتی ئیسرائیلەوە کەم کەس ماکی ئە وکەمایەتی بوونەی مەسەلەی ئسیرائیل و فەڵەستین دەبینن. بەهەرحاڵ، لێرەدا ناچمە پاڵ بابەتێکی سیاسی قوڵ بەڵام دمەوێ بڵێم گرفتی گەورە لەوەدایە کەمینەیەک دژی کەمینەیەک شەڕ بکات بۆ نموونە کەمینەی کوردی جوو بە زۆر دەرکرا بۆ ئیسرائیل گوایە ئیسرائیلین و ئیسرائیل وڵاتی ئەوانە کەچی لەملاوە کوردی هزر هەژار دەچوو شەڕی ئەو جوانەی دەکرد کە هەشتا کفنی دەرکردنیان لە کوردستان بەهۆی جوولەکە بوونیانەوە زەرد نەبوو بوو.

یادەوەریەکی بۆ ئازاری هەمیشەیی چەپێتی بوون

میران بابەتێکی ئێجگار چینایەتی و دەخئامیزی و بگرە پێ لە ئازارمان بۆ دەگەڕێتەوە لە زاری جەلالی میرزا کەریمەوە کە باوەڕناکەم لە هەست و هزری هیچ یەکێک لە ئێمەی نەدابێ و لە هەموو زەمان و مەکانێکدا دووبارە دەبنەوە و بگرە بووە بە ڕەسایەکی ئەبەدی سیاسیمان. هەر یەک لە ئێمە و هەر مرۆڤێکی دیکەی ئەم دنیایەش ئەو شوێنەی خۆش دەوێ کە هەموو ژیانی منداڵی و گەنجی و کامەی تێدا بردبێتە سەر مافی خۆیەتی تا سەر مێخ خۆشی بوێ بە تایبەت ئەو شارەی چەقی زەربەی دەرکەوتن و گرفت و کێشە و ململانێ سیاسی و کۆمەڵایەتی و ڕەشنبیریەکانی ئەو دەورەیەی وڵات بێت؛ بەڵام کاتێک شتەکان پێچەوانە بکەونەوە و ئەوانەی قوربانیان بە ڕزگاری و سەربەستی و ئازادی شاردا و جەلادەکانیش کە جەستەی قوربانیەکانیان خەڵتانی خوێن کرد و دواتر خۆیان و منداڵەکانیان ببنە سەرداری شار و سیمای مەعریفە و خانەدانی و ڕۆشةبیری شار ئەوا دەبێ چ دەشکاویەک رووت تێ بکات. لاپەڕەکانی ٨٤ و ٨٥ یادەوەریەکی جەلالی میرزا کەریمە و ئەم یادەوەریە وەک تاڵترین تاڵی باس دەکات.

ئێستا و رابردوو

یەکێک لەو رەگەزە سەرکیانەی رۆمانی زیندوو هەیەتی دۆزینەوەی رەگە مێژووییەکانە کە لە ئێستادا دووبارە بوونەتەوە. مێژوو بەخۆی زانستێکە بەڵام دەست بردن بۆ مێژوو لەم سۆنگەیەوە ئەوا پیویستی بە مەعریفە هەیە. مەعریفەی ئەوەی لە زەمەنە جیاوازەکاندا چی گوزەراوە و چی دەگوزەرێ؛ ئاگایی لەوەی کە لەو دەمەدا چی گوزەراوە و لەم دەمەشدا هەر دەگوزەرێ بە هەموو لق و پۆپ و چڵەکانیەوە. گێڕانەوەی ئەو مێژووەی میران ئەبراهام لە خانەقای میرزادا دەیکات چ ئاستە سیاسی و چ ئاستە رۆشنبیرییەکەی دەچێتە چوارچێوەی ئەو زانستی مێژووییەوە کە نەک وەک چیرۆکنوسێک بەڵکو وەک توێژەرێک هەڵکشان و داکشانی رووداوەکان و کەسێتیە سیاسی و رۆشنبیرییەکانی ناوی لە رێگەی بەڵگەنامە و گفتوگۆی زیندووی خودی کەسەکانەوە دەخاتە روو. نوسەر خاوەن میتۆدێکی تایبەت بەخۆیەتی کە بەشێوەیەکی سیستماتیک شیکاری رووداوەکانی رابردوو دەکات؛ میتۆدێک کە رق و لاگیری کوێرانە بە هیچ لایەک و کەسێتیەک پیشان نادات بەڵکو شیکاری پرۆسەی رووداوەکان و بەرخوردی کەسێتیەکان وەک چۆن بوونە ئاوها دەگێڕێتەوە.

لە بواری سیاسی مێژووییدا

دەسەڵاتە سەرکوتکەرەکان چ لە مەرکەز یا لامەرکەز بووبێ کاتێک ترسی راسانی خەڵکیان لە نیشتووە و هیزێکەشیان ئەوە نیە پارێزگاریان لێ بکات، پەنا بۆ هێزی دەرەکی دەبەن تا بە هانایانەوە بێن. رژێمی بەعس داوای پشتیوانی لۆجستی و سەربازی لە وڵاتانی عەرەبی کرد بۆ ئەنجامدانی پرۆسەی ئەنفال. هیزە کوردییەکان چ لەو دەمەدا و چ لە ئێستادا مێژوویان پڕە لە هینانی هێزە دەرەکییەکان بۆ گیانی یەکتر، هەر ئەو دەمەش حکومەتی دیارە بە رەزامەندی هەندێ هێزی ناوخۆش بووە، داوا لە حکومەتی تورکیا دەکات ناڕەزایی و خۆپیشاندانەکانی سلێمانی خامۆش بکەنەوە؛ ئەوانیش بە هیزێکی کۆماندۆی بەهێز و ئامادەکراوەوە دەدەن بەسەر سلێمانیدا ئەوەی دەیکەن دەیکەن.

ناڕەزایی خەڵک لە بەرامبەر دەسەڵاتی ناوخۆییدا

هەروەک چۆن لە ئێستادا نارەزایەتی خەڵکی کوردستان لەو دەسەڵاتدارەتیە گەیشتەتە بینا قاقا، هاواریان بۆ بەغداد بردووە تاکو فریایان بکەوێ لە دەست داد و بێ دادی ئەم دەسەڵاتە خۆجییە کەچی هەندێ خەڵکی سەبەر و ناسەبەری ئەو دەسەڵاتە تانە و تەشەر لە خەڵکانی نەدار و بێ وەزع دەدەن، هەر ئاوهاش لە ساڵانی چلەکاندا

جوتیارانی ناوچەی عەرەبەت بە خۆیان و خاو و خێزانەوە و بە جلوبەرگی کارەوە لە عەربەتەوە تاکو سلێمانی بە پێ دێن تاکو گلەیی و گازەندە و بێزاری تاسەر ئێسقانی خۆیان لە تاو زوڵم و زۆرەکانی شێخ لەتیفی برای شێخ مەحمود بگەیەننە دەسەڵاتدارێتی حکومەتی مەرکەزی لە سلێمانی. کەچی هەر ئەو دەمە هەندە لە خەڵکی سلێمانی هاوهویان لێدەکەن و بەردبارانیان دەکەن.

شێرکۆ بێکەس لە دادگای جەلالی میرزا کەریمدا

لە یەکێک لە چاوپێکەوتنەکانی نوسەری سوری، مستەفا خەلیفە، دا کە خاوەنی یەک ڕۆمانی گرنگ و ناوازەیە کە چەند ساڵی پێش ئێستا بڵاوبۆیەوە و کراوە بە کوردیش بە ناوی القوقعة یاخود قەپیلک، باس لە زیندانی دوانزە ساڵەی خۆی دەکات لە زیندانەکانی حکومەتی سوریای ساڵانی هەشتا و نەوەدەکاندا، پرسیاری ئەوەی لێدەکەن کە ئایا رق و کینەی لە دڵدا هەیە دژ بە حافز ئەسەد یا بەشار ئەسەدی کوڕی. دەڵێ بەڵێ تا بڵێ رق و کینەم هەیە بەرامبەریان چونکە لە خۆرا دوانزە ساڵ زیندانیان کردم. ئەم حاڵەتە لای مەران ڕێک پێچەوانەیە. ئەوەی بەسەر ئەواندا هات وەک کوردێکی جووی ڕەسەنی سەدان و هەزاران ساڵەی ئەم وڵاتە کە چۆن هەموویان، سەروو شەست هەزار، دەربەدەر کران و چۆن ئەنفالی روحی و مەعنەویان کردن کەچی یەک بەشەر یەک قەڵەم لەو وڵاتە نەک هەر بەدەنگیانەوە هات بەڵکو قسەشیان پێگوتن و وەک بێگانەیەکی خراپیش قسەوقسەڵۆکیان دوایان کە ئێستەش لە ناو خەڵکدا باوە؛ کەچی میران ئەبراهام وەک کوردێکی ڕەسەنی جوو بە میتۆدێک و ئەخلاقێکی مرۆییەوە جگە لە هەڵێشتنی لێخۆشبوویی و ئاشتەوایی دەگەڕێتەوە ناومان و بەوەی پێمان دەڵێ من تەنها دەمەوێ بەڵام کە ئەمەش لێرە بووین، ئەمەش ناسنامەمان کوردییە بەس ئاینمان جولەکەیە.

لە گفتوگۆکەی نێوان جەلالی میرزا کەریم و شێرکۆ بێکەسدا، لاپەڕە ۳۵۹، هەمان میتۆد و روحی ئارامی و لێخۆشبوویی بڵاودەکاتەوە و باس لەو گفتوگۆتە دەکات کە لە ئەمریکا بووە و چۆن رووداوە ئاوها نوسیویەتیەوە، بەڵگەکەش بە ئینسافی ئەو گفتوگۆیانەیە کە لە زاری جەلالی میرزا کەریمەوە دەردەچن بەرامبەر شێرکۆ بێکەس بەوەی هیچ کینە و بوغزێک نابینی تیایاندا، بەڵکو بریتییە لە هەندە گلەیی و گازندە کە لە هەموو کەس باشتری لێ تێدەگات چونکە دەزانێ جەلال ئە وپردە بووە کە ئەمی بەسەردا پەڕیەوە و بوو بەو شێرکۆیەی کە ئێستا بە یەکێک لە ڕەمزەکانی شعری نوێی کوردی دادەنرێت.

ئەو دەسەڵات و فکرە قەومیە زەهراوییەی لە پشت پاشقول لێگرتن و ناوزڕاندن و بێ ئەدەبییەی بەرامبەر بە جەلالی میرزا کەریم کراوە

تاکو سەکەکە بە شیرکۆ چێژ بێت، هەمان ئەو دەسەڵات و فکرە بوو کە شێرکۆ هەموو ژیانی تێدا خەرج کرد. شێرکۆ گەر بچێتە کەشکۆڵانی فەلەک شاعری ئەو چەکدار و سەرکردە و هێزانەی شاخ بوو کە ژیانی هەزاران کوردی دەشت و گوندی بە تاوانیان کردە قوربانی خۆیان و لە شاریش وڵاتیشیان کرد بە وێرانەیەک ئەوپەڕی دیار نەبێ. کەچی شێرکۆ هەر بە شان وباڵیاندا هەڵەی دەدا. لە شاخ بە هەڵەی بەرزەفڕ ناوزەدی دەکردن و لە شاریش هاواری بە دەکردن و دەیگوت خوێنەکەشم کەسکە. شێرکۆ تا مرد پیاوی رژێمێکی میلیشیایی بوو کە دووروونزیک پەیوەندی بە شۆڕش و خەبات و ئازادی میللەتێکی ستەملێکراوی وەک کوردەوە نەبوو. تا ئەوەندەی لە شاخ بوو خۆی شاهیدی هەموو ئەو تاوان و هەڵە مێژوویانە بوو کە دەرهەق بە خەڵکی دەشت و دەری کوردستان دەیانکرد کە ئەنجامەکەی هەڵبجە و ئەنفال بوو. لە شاریش ئەو هێزەی شێرکۆ ی خوێن کەسک خۆی بە دەتواندەوە لە شعرەکانیدا بە یەکێک لە دوو تاوانبارە سەرەکیەکەی شەڕی ناوخۆ و هێنانی هێزی دەرەکی و تاڵان و بەڕێی سەروەت و سامانی وڵات کە ئیستاش بەردەوامە. لە لایەکی تر، جەلالی میرزا کەریم هەیە کە تا مرد لە بەرەی خەڵکی بەشخوراو و ماف زەوت کراودا بوو. بۆیە جەلال گەر زۆریش دەرنەکەوتبێ و نەناسرابێ ئەوا شکۆ مرۆیی و مێژوویی و ویژدانیەکەی چەندانی وەک شێرکۆ دەخاتە ژێرەوە. لە بواری ئەدەبیشدا شێرکۆ قەرزاری جەلالە چ وەک ئەوەی کاریگەری خوێندنەوە و نوسینی لەسەر داناوە هەروەها خاڵی دەرکەوتنی بزووتنەوە ئەدەبی روانگە وە بوو کە جەلال دایمەزراند.

خوێندنەوەی رابردووی سیاسەت و بەرخوردی ناوشاری کەسان و لایەنگرانی هێزە قەومیەکان تەنانەت شیوعیەکانیش مێژوویەکی دووبارە بووەی دنیای سیاسی ئەمەیە و رابردووی سێ دەیەی رابردوومان بەڵگەنەویستیەکی روروداوەکانی ناو خانەقای میرزایە. هەرچەندە میران ئەبراهام بە بەڵگەوە ئەو رووداوانەی لە لایە و نوسیونیەتەوە بەڵام هەر دەڵێی خۆی لەوە بووە کاتێک بۆمان دەگێڕێتەوە. چاویلکەکانی میران ئەبراهام لەوەوە هەموو دیمەنەکانی بە گواستووینەتەوە هەر لەو کەسە دیار و بە ڕەمز کردنانەی دنیای سیاسی و ڕەشنبیریمانەوە تا دەگات بەو خانەوادانەی وەک نیسک شوێنگەی کۆمەڵایەتیو سیاسی خۆیان گۆڕیوە و لە هەر سەردەمێکدا دەوریان پێدراوە و بەکاریان هێناون بۆ لێدان و رسواکردنی ئەوانی تر چ لە ڕێگەی کوڕەکانیان و پیاوەکانیانەوە یاخود چەقۆ وەشێن و شەقاوەچیەکانیانەوە بە نمونە عەباسی گۆچین.

بەراوردکاریەک لە نێوان چوار کەسێتیدا…

لێرەدا بە نموونەیەکی مێژوویی دەمەوێ باس لە مێژوویەیکی دی بکەم. بەراوردکاریەک هەیە لە نێوان شێرکۆ بێکەس و جەلالی میرزا کەریم لە لایەک و نیکۆڵای تەسلا و تۆماس ئەدیسۆنیش لە لایەکی تر. هەموو ئەو کەسە دیارانەی چ سیاسی یا ئەدەبی یا زانستی کە دەرکەوتن و بە جۆرێک لە جۆرەکان لە دەسەڵاتەوە نزیکن ئەوا بەسەر شانی کەسێکی تردا ڕۆیشتوون تا بەو ئاستە گەیشتوون. ئەمە باسی نمونەی شێرکۆ و جەلالمان کرد بەڵام باسی تەسلا و ئەدیسۆنیش بکەین بزانین چۆن مێژووەکان دووبارە دەبنەوە بەڵام لەم نموونانەدا تەنها بە شێویەکی تراجیدی دووبارە دەبنەوە. لەگەڵ ئەوەی ئەدیسۆن خاوەن ئادیای ئەلەتریکی خۆی بوو، بەڵام ئاستی زانستی نیکۆڵای تەسلا زۆر بەرزتر و بە بەهرەتر بوو، هەروەها ئەدیسۆن زۆریک لە ئایدیاکانی تەسلای دزی و بەکاری هێنا هەرچەندە تەسلا ئەو بابەتەی دایە دادگا بە جەند جارێک بەڵام دادگا ڕەتی کردەوە چونکە ئەدیسۆن ئەمریکاییەکی سپی پێستی دەوڵەمەند و خاوەن کۆمپانیای ئەلەکتریکی بوو کە خزمەتێکی گەورەی بە کۆمپانیا گەورەکانی دەوڵەت دەکرد. تەسلا کەسێکی ئینگلیز زوبان و بە نەژاد ئەنگلۆ-ساکسۆنی نەبوو بەڵکو پەنابەرێکی ئەوروپای ڕۆژهەڵاتی بوو، لەگەڵ هەموو ئەمانەدا دەیوست ئایدیاکانی خزمەت بە هەموو مرۆقایەتی بکات بە کەمترین تێچوون و کەمترین نرخ. ئەم هەڵویست و ئەم ئایدیایانەی تەسلا دڵەڕاوکێیی خستە ناو دڵی خودی ئەدیسۆن و دەسەڵاتدارانی دەوڵەتەوە کە نوێنەرایەتی کۆمپانیا گەورەکانی وڵات دەکەن، بۆیە بە ماوەیەکی زۆر تەسلا دەسەبەسەر دەکرێ لە ئوتێلەکەی خۆیدا و دواتر کوشتیان گوایە جەڵدەی دڵ لێی داوە و هەرچی نوسین و بەڵگە و ئەزمون و وانەکانی هەبوو لە لایەن ئێف بی ئایەوە دەتسی بەسەردا گیرا. وەک دەڵێن ئیستاش زۆرێک لە داهێنەرە گرنگەکانی دنیای ئیستا ئایدیای ئەون.

کورتەی باسەکە ئەوەیە کە لە پێشەکی ئەم بڕگەیەدا ئاماژەم پێدا. ئەوەی ئەدیسۆن لە پاڵ دەسەڵاتدا بەشێکی زۆر لە داهێنانەکانی تەسلای برد و خۆی پێ بردە پێشەوە و تەسلا هەرگیز بە قەد ئەدیسۆن ناودار نەبووە و هۆکارەکانیش دیارن کە شێرکۆ و ئەدیسۆن دەبنە شوێنێک و جەلال و تەسلاش دەبنە شوێنێکی تر. دیارە لە رووی جەوهەریەوە جەلال و تیسلا براوەن هەرچەندە بە زاهیر شێرکۆ و ئەدیسۆن براوە بن.

مام زامن و شێرکۆ بێکەس

یەکێک لە دیمەنە جوان و هونەری و ئەدەبیە قەشەنگەکەی ڕۆمانەکەی خانەقای میران ئەبراهام هێنانی کاراکتەرێکی روحیە بە ناو

بەرهەمەکەی. مام زامن ئەو روحە جوانەیە لە دوکانەکی خەیاڵیەوە بەو دەگرێ کە پەیامی جوان و حەکیمانە وەک وانە دەبخشێنێتەوە لەو ئەزموونانەی لە ژیانەوە فێری بووە. وانەکانی مام زامن بە قەد نوقڵە شیرین و ترش و خۆش و مزرەکانی دوکانەکەی بە تامن بەڵام روحی مام زامن تەنها میوانداری ئەو دڵە و ویژدانانە دەکات کە پاک و بێگەرد و قوربانیین. میران ئەبراهام مام زامن وەک روحێک دەهێنێ و دەچێتە دڵ و دەروون و هزری جەلالی مەرزا کەریم و ئەوانی وەک ئەون و ئاموژگاری و قسەکانی وەک نوقڵە رەنگاڵەیی بە تامی شیرین و ترش خۆش پەخش دەکاتەوە بەسەریاندا. شێرکۆ بێکەس لەو کەسانەیە مام زامن سەردانی نەکردووە بۆیە کاتێک جەلالی میرز اکەریم کاتێک باسی دوکانەکەی و نوقڵەکانی دەکات شێرکۆ دەڵێ نایناسم و نەمبیستووە. مام زامن وەک روحێکی بێگەرد و غەدرلێکراوی جەلال میرزا کەریم دەبێتە دادگایەک و لەوەی شێرکۆی تیدا محاسبە دەکرێ لە بەرامبەر ئەو هەڵوێست و کردارەی کە لەم بەشەی خوارەوەدا باسی دەکەین:

شێرکۆ بێکەس و عەبدوڵڵا پەشێو

ئەوەی جێگەی سەرنجێکی تری گرنگە چون ئەو بەرخوردە نزم و خاڵی لە مەراڵە کە سیاسییەکان و هیزەکانیان دژ بەوانی تر ئەنجامیان دەدا، هەمان تاس و حەمام لە ناو نێوەندی ئەدەبی ئەو دەمەدا هەبووە تا رادەی ئەوەی بە جەلالی میرزا کەریم و هاوڕێکانی بڵێن حیز و قوندەر و چی و چی. ئەوانەی لەو ململانێ ناشەریفانەیەدا بوون شیرکۆ بێکەس و عەبدوڵڵا پەشێو دوو نموونەی دیار بوون. هەرچەندە شیرکۆ نەهی دەکاتەوە کە ئەو ئاگای لەو تۆمەت و پروپاگەندانە بێت بەڵام تەمەنی دوورودرێژی شێرکۆ لەگەڵ ئەو دەسەڵاتەدا لەو کاتەوە تاکو ئەو ساتەی مرد جگە لەوەی لە ژێر سایەیەدا دەژیا خەریکی پیاهەڵدانیش بووە پیایاندا چ لە شاخ و چ لە شار بەڵگەیەک حاشا هەڵنەگری ئاگاداری شێرکۆیە لەو پاشقول لێگرتن و ناوزڕاندن. کاتێک یەک دوو هەڵوێستی لەمەڕ کوشتنی ژنان وەرگرت کە سەرچاوەی ئەو کوشتنانە بەرهەمی ئەو دەسەڵاتدارێتیە بوو ئیدی نێوەندەکە هەموو ئەو رابردووە پڕ دەسەڵاتەی شیرکۆیان لە بیر چووە هەر وەک چۆن رابردووی سەرکردە سیاسییەکان لە بیر چۆوە کە چۆن وڵاتیان وێران کرد لە گشت روویەکی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابوری و فەرهەنگییەوە. دەستپێک و کۆتایی ژیانی شێرکۆ لەگەڵ ئەو دەسەڵاتدارێتیەدا بووە کە هۆکار و ئەنجامدەرە بە سوتاندن و کوشتنی بەهارەکانی وەک بەهاری عاشقی جەلال، تا کوشتنی بە شەپۆلی ژنان هەر لە شاخ و شارەوە کە ئەنجامەکەی بە دروستکردنی گۆڕستانێکی بێ ناونیشانی ژنانە لە شاری سلێمانی. مێژووییەکی ئاوها بە هەڵوێستێکی سەر

کاغەزی وەک “ژن ژیانە مەیکوژە” ناسڕدرێتەوە و پەردەپۆشیش ناکرێ.

باسکردنی کوردە جووەکان لەو خانەقایەدا

نەک هەر هەموو ئەو رۆمان و چیرۆکە کوردیانەی بەڵکو هەرچی بابەتێکی سیاسی و ئاینی و وێژەیی تریش نوسراون لە ئ□و□□و□ تاکو ئیستا باسی هەموو شتێکیان کردبێ باسی گرنگترین و هەستیارترین لە هەمان کاتدا پڕ شەرمترین و بەداخترین و بە حەسرەتترین رووداویان نەکردوە ئەویش کارەساتی دەرکردن و بەزۆرەملێ کۆچ پێکردنی کوردە جووەکان بووە کە مێژوویان لە پێش مێژووی کوردە موسڵمان و مەسیحیەکانەوەیە لەو نیشتمانەدا کە پیی دەترێ کوردستان. خانەقاکەی میرزا بەدەر نیە لە باسکردنی کوردە جووەکان هەر لەو غەدررانەی لێیان دەکرێ تاکو ئەو بەشداریە سیاسی و رۆشنبیریانەی لە خانەقاکەدا دەیگێڕن وەک ساڵەح شارەزووری کە هاوشانی ئەو کەسێتیە کوردانەیە کە نمەکی ئەو خانەقایەیان کردووە کە دواتریش بوونە رەمز و ناوداری ئەو وڵاتە. یەکێک لە رەگەزە گرنگ و بەهێزەکانی چیرۆک و رۆمانەکانی میران ئەبراهام باسکردنی ئەو کەمینە نەتەوەیی و ئاینی و نەژادیانەیە بەتایبەت کەمینەی جووە کوردەکانی باشوری کوردستان بەتایبەتتر شاری سلێمانی. کاتێک دەبینین هەر رۆمان و بابەتێکی تر گەر باس لە دەورانی سەدەی رابردوو بکات بەتایبەت تاکو ساڵانی کۆتایی شەستەکان و ناوەراستی حەفتاکان و باسی کوردە جووەکان نەکات ئەوا ئەو ب□رح□م□ ناکامڵ و ناتەواو و بێ مانا شە.

ئەنجامگیری

ئەو قوربانیدانەی میرزا کەریم و خانەوادەکەی پێشکەشیان کرد بە پرسێکی ئینسانی و نیشتمانی و نەتەوەیی خۆیان، ئەو هەنگاوە گرنگەی جەلالی میرزا کەریم نای هەر لە دروستکرندی روانگەوە تاکو داهێنان لە شعر و ئەدەبی نوێی کوردیدا… چوونە گیرفانی ئەوانەی ئیستا لە سەردارێتی ئەدەبی هەروەها سیاسی کوردیدا دانراون و قسەگوتن لەسەریان بق□ی□. لێرەوە ئەو وانە مێژووییە فێر دەبین کە زۆربەی زۆری ئەو کەسێتی و هیزە مێژوویانەی لە مێژووی مر□قایەتیدا بە گرنگ و مەزن دانراون یان پیرۆز کارون شایەنی ئەو ریز و شایستەیە نین و مێژووش تژیە بە نموونە و بەڵگەی پڕ دەشتی کاکی بە کاکی لەم رووەوە. دیارە ئەوەی گ□رنگە و دەمێنێتەوە راستیەکانە، ئەو راستیانەی هیچ زەمەنێک ناتوانێ بیانشارێتەوە هەرجەندە نەگوترێن و کپ بکرێن. رۆژگارێک هەردێت ئاشکرا بکرێن و ئازادانە بگوترێن هەروەک چۆن میران ئەبراهام “خانەقای میرزا” کردووە بە سەکۆی ئاشکرا کردن و گوتنی حەقیقەتە مێژووییەکان.

مەیلی تەکنۆلۆژیا، مەیلی زمان.. عەبدولموتەڵیب عەبدوڵڵا

ئەمڕۆ مر□ق ل□نێو بڕێکی زۆری سیستمی پێکگەیاندنی رۆژانەدا گیری خواردووە، کۆمەڵێ رووداو و یەکەی سیمیۆلۆژی وردی رێکخراو و ناڕێکخراو، زمان و نازمانی… رۆلی خۆیان لە ژیانماندا دەگێڕن و دنیابینیمان دیاری دەکەن. لێرەوە ئیتر تێدەگەین بنەمای ژیان لە دنیای پاش حەقیقەت و زیرەکیی دەستکرد لە ریشە میتافیزیکییەکەی پچڕاوە! بەدیوە رۆشنبیرییەکەشی تێدەگەین شاشەی ژیان هەر تەنها بەرهەمی ململانێی کلتوورەکان نییە، بەڵکو سەبەتەی هۆکارە سیمیۆلۆژییەکان و مەیلی ئەتۆمگەرایی و فەزای گریمانەییە…

کەواتە ل□ بەرانبەر سوبێکتدا، ل□ بەرانبەر داهێناندا فەزای گریمانەیی ئاماژەکان نوێنەرایەتی واقیعی مەتریالی دەکەن، بەڵام سوبێکت لە سیستمی هەڵبژاردن دانەبڕاوە، بەو مانایەش داهێنانی ئەدەبی و هونەری لە سەردەمی پاش حەقیقەت و زیرەکیی دەستکرد لە رێگای پۆلینکردنەوە، دەتوانی خۆی لەگەڵ واقیعی گریمانەیی ئاماژەکان بگونجێنێ. کەواتە لە ئۆتۆمبێلی بێ شۆفێرەوە تا سیستمی ناسینەوەی دەنگ… دەبێ بە شوێن فۆڕمێکی دیکەی نوێی ئەدەبی هونەریدا بگەڕێ و سوود لە هەموو تواناکان وەربگرێت.

شاشەی گێڕانەوەکان رووخسارێکی گرمۆچەبوو پیشان دەدەن و لێی نووسراوە پێش. لای چەپی شاشە رووخسارێکی ئایدیالی پیشان دەدات و لەسەری نووسراوە پاش. بەڵام سەردەمی پاش حەقیقەت و زیرەکیی دەستکرد فەزای ئەتۆمگەرایی و گریمانەیی سیمیۆلۆژیا، لە چاك و خراپ خاڵیکراوەتەوە و فۆرم، جێگەی جەوهەری گرتۆتەوە.

پرسیار ئەوەیە ئایا سەردەمی پاش حەقیقەت و زیرەکیی دەستکرد، دنیای فاشیزمی تەکنۆلۆژیایە، یان مەیلی فاشیزمی زمان؟ ئایا سوبێکتی لاکانی چیدیکە دەتوانێت بە ”ڕەش – سپی“ بدوێت؟ بێگومان ئیتر مر□ق ل□و فۆڕمە خوداییەی خۆی دوور دەکەوێتەوە، ئیتر زمانی ئەدەب و هونەر، سەیرورە و نوێبوونەوە و گۆڕانکاری و خۆ گونجاندنە، بەردەوام زاڵبوونێکی ڕێژەیی بەسەر کات و تێگەیشتندا دەسازن□.

فەزای گریمانەیی وڕوژاندنی خوێندنەوە

دەشێ مەیلی گێڕانەوە و شیعرییەت هەڵاتن بێ، لە نمایشی رۆژانە و هێزی بزوێنەری فەزای گریمانەیی (بە مانا بۆردیارەکەی). بە دیوەکەی دیکەش دەشێ خەیاڵی گێڕانەوە و شیعرییەت وەك نووسینەوەی نووسین، پانتاییەك بۆ ئاوێتەبوونی وەهم و واقیع خۆش بكات!. بەڵام ئەوەی ئەو وەهمە هەڵدەمژێت، هێزی بزوێنەری ماشێنی پاش حەقیقەت و زیرەکیی دەستکرد نییە، بەڵکو بە شێوە تەقلیدییەکە مەیلی بزوێنەری وەرگر و خوێنەرە، ئەوە توانای وەرگر/خوێنەرە لە فەزای خوێندنەوە و دوای (بەخەبەر بوونەوە لە نمایشەکان) دەچێتە فەزای گریمانەیی جیاوازی واقیع، بۆ خودی واقیع.

وەك چۆن وەرگر/خوێنەر ناتوانێ لە فەزای خوێندنەوە بێتە دەرەوە، سوبێکتی سەردەمیش ناتوانێ لە دەرەوەی مەیلی ئەتۆمگەرایی پۆست□مد□رنەدا بژیت! وەرگر/خوێنەر لە دەرەوەی خوێندنەوە وەرگر/خوێنەر نییە. سوبێکتی سەردەم لە دەرەوەی دنیای ئەتۆمگەرایی سوبێکتی سەردەم نییە. فەزای گریمانەکراو و فەزای خوێندنەوە بەو مانای□ی ک□ (سوبێکتی تەکنۆلۆژی و خوێنەری زمان) لەگەڵ نیشانەکان و گەیاندنی پراکتیکی هێماکان پێکدەگەیەنێت، لەوێشەوە تێگەیشتن و راڤەکردن و جێبەجێکردن بەجێدەهێنن. ئەوەش خوێندنەوەی ژیان و فەزای گریمانەکراوە، کە جیاوازی و دیالۆگ و تێگەیشتن، سیماکانی دەنەخشێنێ. کەواتە ئەگەرەکانی گۆڕانکاری هەنگاوی جیاواز و بیرکردنەوەی جیاواز و هۆشیاری جیاوازی دەوێت.

فەیلەسووفی فەڕەنسی ژان بۆدریار لە ی□ک□□ك لە بەرھەمەکانیدا حیکایەتی کەسێك دەگێڕێتەوە بە ناوی ئیشی (Ishi). ئەو کەسە سەر بە دانیشتوانە ڕەسەنەکەی ئەمەریکایە و دوایین هیندییە لە خێڵەکەی لە ژیاندا مابو□، □ادەگوێزرێت بۆ شاری سان فرانسیسکۆ. (ئیشی) سەری سووڕدەمێنێت لە دیمەنی ئەم خ□□ككگەلەی لەوێ دەیانبیێت، وێنەی گەورەیی شارەکە و قەر□ب□□غی و ڕێژەی زۆری دانیشتوان دەیگەیەننە ئەو بڕوایەی کە هەموو ئەو کەسانەیش وا پێشتر مردوون، هاتوون لەم شارە نیشتەجێ بوون، مردووەکان دەچنە نێوان زیندووەکانەوە و مەودایان لە یەکتری بۆ د□ه□ن□وە. بەو جۆرە زیندووەکان و مردووەکان بە پاڵ یەکترییەوە دەژین. دواجار لە بیرکردنەوەی (ئیشی)دا ئەوە مردووەکانن پەیوەندیی نێوان زیندووەکان ڕادەگرن. دەمەوێ لەو خوێندنەوەیەدا بڵێم لە دنیای پاش حەقیقەت و زیرەکیی دەستکردا، زیندووەکان ناتوانن بێ ئەدەب و هونەر بژین؟!.

پرۆسەی خوێندنەوە، جیاوازی و فرەیی رەنگرێژی دەکات، شیعرییەت و گێڕانەوە ناتوانێ لاسایی مردووەکان و زیندووەکان بکاتەوە! خوێندنەوە واقیع و خودی واقیع و نەهاتنەوەیە لە واقیع، یان بە مانا سیمیل□ژیی□ک□ی ز□□د□واقیعییە! ئەوە خەیاڵی گێڕانەوە و

شیعرییەتە، کە بە خێرایی دەبێتە کۆدێکی دیکە بە سوبێکت، (بەمانا بەدریارەکەی) دەبێتە کۆد و پاسۆرد و ژمارە و ئەکاونت، پەیوەندی و عەشق و سێکس و پێکەنین و گریان و…
لە دواجاردا تێزەکە ئاوای لێدەت: راستی لە خەون دەچێت. بەڵام ئەو تێزە هەڵەیە چونکە جێگۆڕکێ بە ڕۆلی خەون و راستی دەکرێت، ئەو کاتێ دەتوانین لەگەڵ فرۆیددا دژ بە فرۆید بڵێین: چەپێنراو بە رێگای خەوندا نایەتەوە، بەڵکو بە رێگای راستیدا دێتەوە. (بۆ زێتر شارەزایی و بەدواداچوون بڕوانە: زێدەواقیعی: چەند یادداشتێك دەربارەی فەزای مەجازی-هاوار محەمەد). وەك ئەوەی بڵێیت: مەیلی گەڕانەوە و شیعرییەت بە رێگای خەونی ئەدەبیدا نایەنەوە، بەڵکو بە رێگای زیرەکیی دەستکرددا دێنەوە.

لۆژیکی ناهاوسەنگی پێکگەیاندن

بە گشتی میدیا دەروازەی گەیاندنی زانیاری و جوانی و مانایە. لە دنیای پاش حەقیقەت و زیرەکیی دەستکرددا میدیا وەك بەدیلی رۆحی بە دەوری جەستەدا دەسووڕێتەوە! کلینەکانی جوانکاری، هۆڵەکانی لەشجوانی، پرۆتین و کریاتین و بۆتۆکس و فیلەر، رجیمە خۆراکییەکان… بە دیوەکەی دیکە زمانی میدیایی، یان مەیلی میدیایی وەك بەرهەمهێنانەوەی بەردەوامی جەستە و ئاماژەکان خۆی نمایش دەکاتەوە. بەڵام گوتاری میدیایی هەر تەنها بابەتی خوازراو و مانای رووکار و جوولەی سادە و راستەوخۆ ناگەیەنێت، بەڵکو مانای ناوەکی و ناڕاستەوخۆیشی لەخۆدا هەڵگرتووە و لە پشت جوولە و وێنەکان و وشەکانەوە دنیایەکی ماناداری لە ئارادایە. جگە لە هەموو ئەوانەش مۆرکێکی چێژئامێزیش لەخۆ دەگرێت. بۆیە ئەمڕۆ مەیلی (زمان، تەکنەلۆژیا) لەبری میدیا بۆتە گەورەترین دەسەڵاتی سەر گۆی زەوی، دەتوانێت زۆرترین کاریگەری بخولقێنێت.
بێگومان کارکردنی تەکنەلۆژیا و سیمیۆلۆژیا لە گوتاری میدیاییدا جێکەوتە و نرخی خۆی هەیە، بۆیە کاتێك بەدریار وەك هۆکاری گواستنەوەی دەلالەت و بایەخی رووتکردنەوە لە مانا، دەڵێ ئاماژە کاڵایە بۆ کاڵایەکی دیکە… ئەلتەرناتیفێکی بەتاڵە بۆ کاڵایەکی دیکە، دالێکە بۆ دالێکی دیکە و بە گشتی مەدلول لەناوچووە! دەیەوێ بڵێ مانا کەمتر و کەمتر ئامادەیە. سەیر نییە لەمیانی سیمیایی نوێدا ژان بەدریار وەك خوازەی گەورە تەماشا زمان بکات؟! چونکە زمان لە سیمیۆلۆژیادا توانای ئەوەی هەیە، کە هەموو ئەو سیستمانەش لەخۆ بگرێ، کە بەشێوەیەکی راستەوخۆ گوزارشت لە خۆیان ناکەن و ئاماژەی ئەبستراکتین و هەر تەنها ئاماژە بە دەلالەتەکانیان دەکەن.
دەکرێ ئەو قسەیەی بەدریار دووبارە ململانێی فاشیزمی تەکنەلۆژیا و

فاشیزمی زمان بیر بخاتەوە. ئەوەش کۆتایی مێژووی ئەدەب و هونەر نییە، وەك دەڵێن بەڵکو کۆتایی جوگرافیایە: هەر ئەوەشە سەردەمی ئەمە بە یەکگرتنی کات و شوێن جیادەکاتەوە، یەکگرتنی کات و شوێن، لە فەزای گریمانکراوی زیرەکیی دەستکرد تێناپەڕێ. میترۆستراتیژیا شوێنی جیۆستراتیژیای گرتۆتەوە. بەمجۆرە رووداوی سوبێکتی داهێنەر بە کاتدا درێژ نابێتەوە، زیاتر لە کودەتا نزیکە وەك ئەوەی تەنها رووداوی لەپڕ بێ، رووداوی نمایشکارانە بێت. ئەمڕۆ دنیا، دنیای ناوەندیارە، لە گۆڕەپانی رۆشنبیریی رەخنەگر ناوەندیاری دانەر و خوێنەرە، مێژوونووس ناوەندیاری رابردوو و ئێستایە… بەڵام ئایا تەکنەلۆژیا ناوەندیاری زمانە، یان زمان ناوەندیاری تەکنەلۆژیایە؟

ئێستا داوا لە نووسەر دەکرێ پەیوەندی لەگەڵ هەیەکانی راگەیاندن و تەکنەلۆژیا ببەستێ، یەکەمجار بە دوای مەیلی میدیادا بڕوات و بەر لەوەی بە دوای مەیلی زمان و نووسیندا بکەوێت، چونکە لە رێگای تەکنەلۆژیا و میدیاوە دەبێتە دانەر!

بەڵام بێگومان زمانەکان نووسین درووست دەکەن، تەکنەلۆژیا وێنەکانی بڵاو دەکەنەوە. دانەرەکان لە رێگای زمان و تەکنەلۆژیاوە ژیانی خۆیان، چالاکییەکانیان دەناسێنن. رەنگە بتوانن گێڕانی لە بارەی خوێندنەوەی خودی نووسینەوە بچێن، ببنە خوێندراوە بەر لەوەی بخوێنرێنەوە! لێرەوە دنیای نمایش روویەکی دیکەی دەسەڵاتی زمان و تەکنەلۆژیا نیشان دەدات.

پەرگیری و تەنیایی

هێزی ئەدەب چییە؟ سارتەر دەڵێ هێزی ئەدەب هێزێکە، ئەدەب تێدەپەڕێنێ. کەواتە پرسیارەکە دەچێتە نێو توانای سوبێکتەوە، ئەدەب لەو هێز و توانایانە پێکهاتووە کە لەسەرووی ئەو شتانەوەیە، کە پشتی پێدەبەستین. سوبێکتی داهێنەر دەتوانێ تەنیا بێ، نەك پەڕگیر. تەنیایی توانایەکی بنەڕەتییە لە داهێنانەدا، بەڵام پەرگیری توندوتیژی دەخاتەوە, سوبێکتی داهێنەر بە تەواوکردنی گفتوگۆی بەرفرەوان لەگەڵ مەیلی تەنیایی دەمێنێتەوە، بەڵام لەگەڵ هێزی پەڕگیری هەڵناکات؟!

خوێندنەوە لە سەردەمی پاش حەقیقەت و زیرەکیی دەستکرد چیدی راڤەکردنێکی نوێ نییە بە دەروونی خوێنەر، بەڵکو دیدێکی نوێیە بە جیهانبینی. وەك چۆن سەردەمی پاش حەقیقەت و زیرەکیی دەستکرد تەنها فیکری نوێی بەرهەم نەهێناوە، بەڵکو بونیادی خودی بیرکردنەوەی گۆڕیووە. واتە لەبری سرووشتی نیشانەکان و چۆنییەتی راڤەکردن، نیشانەکانی گۆڕیووە. هەڵبەتە راڤەکردن یەکەمی نییە، چونکە تێگەیشتن راڤەکردن بەڕێوەی دەبات، هەموو بابەتە بابەتەکانی

راڤەکردنی یەکەمە، بەمجۆرەش ناتوانین بەبێ خوێندنەوە و تێگەیشتن، راڤەکردن دابمەزرێنین، راڤەکردن تەنها لەسەر راڤەکردنی پێشتر نەبێ دانامەزرێ، ئەوەی ئەو دوو راڤەکردنەش بە یەکەوە دەبەستێتەوە پەیوەندی نێوان تەکنەلۆژیاو زمانە. شیعری بێ شیعرییەت، گێڕانەوەی بێ خەیاڵ، وەك ماست، پەنیری، شیری، بێ چەوری، قاوەی بێ کافایین، جگەرەی بێ نیکۆتین… لە خوێندنەوە و تێگەیشتن و راڤەکردن دوورمان دەخەنەوە. هەموو ئەوانەش لە دنیای پاش حەقیقەت و زیرەکیی دەستکرد ناوی ئەو بەرهەمهێنراوانەن کە دووبارە بەرهەم دەهێنرێنەوە و هەموو راڤەکردنە، هەموو چێژە لە خۆیاندا ون دەکەن، تەنها ناوەکەیان نەبێ! ئەوەش فێڵێکی ناهۆشیارانە نییە بەڵکو هۆشیارانەیە، شاراوە نییە، بەڵکو کەشفکراوە، فریودانی تەکنەلۆژیا و فریودانی زمانەکانە.

ئێستای تەکنەلۆژیا و سروتی گێڕانەوە

نیتشە دەڵێ ژیان لە خۆشیی رسکاوە، بەڵام گەمژەکان هەموو لقەکانی ژەهراوی دەکەن. ئەگەر (خۆشی) تەرجەمەی (دیالۆگ) بکەین، دەتوانین بڵێین دیالۆگ تەواو لەگەڵ هەموو ئەو ژەهراویبوونە دژ دەکەوێتەوە، دیالۆگ تەواو لەگەڵ هەموو سەپاندنە دژ دەکەوێتەوە… کەواتە پەیوەندیی نێوان سەردەمی پاش حەقیقەت و زیرەکیی دەستکرد و ئەدەب وهونەر، ئەگەر سەپاندنی تێدا نەبێت ناوازەیی تەکنەلۆژیا و ناوازەیی داهێنانی ئەدەبی و هونەرییەکان لەکەدار ناکات.

ئەگەرچی پاڵنەری داهێنان دیاریکراو نییە، بەڵام کردەی داهێنان لەبارەی داهێنانەوە گێڕان و سەیرورە و بەردەوامییە، بۆیە زمان دەتوانێ لەگەڵ سەردەمی پاش حەقیقەت و تەکنەلۆژیای نوێدا دیالۆگ درووست بکات. دەمەوێ بڵێم پارێزگاریکردن لە داهێنان بە دڵنیاییەوە لە غەریزەی عەشقی سوبێکت و دیالۆگەوە سەرچاوە دەگرێ، بەڵام ئاشکراکردنی ئەو غەریزەیە و ئاراستەکردنی دیالۆگ، بە ئامانج و مەبەستی دیاریکراو جۆرێك لە شەڕانگێزی دەنێتەوە، ئەوەش بەشێکی گەورەی ترسی داهێنەرانە. ئەوە قسەیەکی سوسێرمان لە بارەی زمانەوە بیر دەخاتەوە کە دەڵێ: بابەتێك تەنیا بە لابردنی ئەویدی دەبێت بەو شتەی کە هەیە.

تەکنەلۆژیا و زمان، بەردەوام یاری شت بزرکردن و دۆزینەوە دەکەن، سوبێکت بەردەوام لە ژیاندا خەریکی ئەو گەمە منداڵانەیە… کەواتە داهێنان و فەزای گریمانەیی بریتییە لە سەرچاوەی دەدانەوە. شتە ونبووەکان هۆکاری دڵەڕاوکێن و دۆزینەوەیان چێژ بەخشە.

هەرگیز دڵنیابوونەوە قسەکردن نییە، لەبارەی ڕەسەنایەتی و گێڕانەوە بە ئەسڵێکی کۆن و رووداوی یەکەم و کەلەپور و یادەوەری

نەتەوە… هەمیشە سوبێکتی سەردەمی پاش حەقیقەت و زیرەکیی دەستکرد، دەبێ بڕوای بە دیالۆگ و جیاوازی و فەزای گریمانکراو هەبێ، نابێ چەمکی ڕەسەنایەتی بەرانبەر چەمکی داهێنان بکاتەوە، چونکە ئەو شێوە فریودانە هەر تەنها هەڵاتن نییە لە کۆمەڵگای نمایش، هەڵاتنە لە ژیان و داهێنانەکانی سەردەم! ئەو شێوە فریودانە لەنێو میدیایی کوردی چوارچێوەیەکی فانتازی بۆ خۆی داگیر کردووە! بەڵام لە ڕێگای راڤەکردن و خۆناسینەوە نا، بەڵکو وەك سروتی گەڕانەوە و ئامادەکردنەوەی ڕووداوە سەرەتایی و دامەزراوە ئایینییەکان، وەك ئەوەی کۆمەڵگای کوردی بۆ یەك رۆژ لە دایك بووبێت و یەك ڕەنگ و دەنگی هەبێت.
بیرکردنەوە لەبارەی رەسەنایەتی گوزارشت لە شاردنەوەی هیچ نەگوتن بەرانبەر ئەمڕۆی تەکنەلۆژیا و زمان دەکات، بە دیوەکەی دیکەش سۆزی گەڕانەوە بۆ رابردوو وەك بابەت دەگەیەنێت! بیرکردنەوە لەبارەی رەسەنایەتی باوەڕهێنانێکی پۆپۆلیستانەیە بە مەسرەفی رۆژانە، وەك ئەوەی کایەی مێژوو کایەیەك بێ، خەونە سیاسییەکانی ئەمڕۆی لەسەر بونیاد بنرێتەوە.
پرسیاری زیرەکیی دەستکرد و رەسەنایەتی پرسیاری پێداویستی ئەمڕۆی داهێنان و زمان و پێشکەوتنی تەکنەلۆژیایە. ئایا لە ئێستادا تەکنەلۆژیا پرسی سەردەمی هەڵگرتووە یان سۆزی گەڕانەوە بۆ رابردوو؟ داهێنەران بە دەربڕینی جیانبینی سەردەم پشت بە زانست و تەکنەلۆژیا دەبەستن یان سروتی گەڕانەوە بۆ بنەماکانی رابردوو؟!

عەبدولموتەڵیب عەبدوڵڵا
هەولێر 25/5/2024

---

47 ساڵ تەمەنی تیپی مۆسیقای پاشای گەورە.. ن/ کامەران حاجی ئەلیاس

1ی7ی2024، 47 ساڵ بەسەر دامەزراندنی تیپی مۆسیقای پاشای گەورە تێپەردەبێت، کە لەسەر دەستی هونەرمەندی پایەبەرزی کۆچکردوو (زرار

محەمەد مستەفا) ئەم تیپە دامەزرا.

ئێستا وەکو خەون دێتەوە یادم مانگی شەشی ساڵی 1977 ئەو کاتەی لە گۆڕەپانی قوتابخانەی پاشای گەورە سەرجەم قوتابیانی قوتابخانە وەستابووین بۆ وەرگرتنەوەی ئەنجامی ئەزموونەکانی کۆتایی ساڵ پێش دانەوەی ئەنجامەکان مامۆستا زرار لە نێو گۆڕەپانی قوتابخانە لە وتەیەکی کورتدا گووتی" بەنیازم تیپێکی مۆسیقا دابمەزرێنم و خولێکی میوزیك دەکەمەوە هەریەکێك لە ئێوە حەز دەکات یان ئارەزووی فێر بوونی مۆسیقای هەیە باناوی خۆی بنوسێت.."

لەبەر ئەوەی من لەم قوتابخانەیە هەر لەسەر دەستی مامۆستا زرار بەشداری چەندین ئۆپەرێت و شانۆگەریم کردبوو بۆیە حەزو و ئارەزووم زیاتر بۆ شانۆ دەچوو، نەوەك موزیك، هەرلەبەر ئەوەش من ناوی خۆم بۆ ئەو خوولە نەنوسی بەڵام هەرگیز لە خوولەکە دوور نەبووم هەردەم هامووشۆی خوولەکەم دەکرد، لە نیگارگایەکەی(مەرسم) مامۆستا زرار لە نهۆمی دوومی قوتابخانەی پاشای گەورە بوو کە جگە لە موزیك چەندین خوولی تریش هەر لەسەردەستی مامۆستا زرار کرابوونە وەکو خۆش نووسی، جوانکاری..

ئەم ژوورە هونەرییە تەنیا پەیمانگایەکی هونەری نەبوو، بەڵکو قوتابخانەیەکی کوردایەتیش بوو، هەردەم ئامۆژگای ئێمەمانی دەکرد کە چۆن خاك و کورد وکوردستانمان خۆش بوێت فێری کردین هەردەم خاوەن هەڵویست بین، هەر ئەم پەروەدەیەش بوو دوای راپەرینی 1991 کوردستان دەرکەوت زۆربەی ئەندامان وەك پێشمەرگە لە رێکخستنەکانی حیزبەکان بوون، بەڵام ئەم نیگارکایە لەلایەن هونەرمەندێکی گشتگیر بەرێوە دەچوو لەهەمووی سەیرتر پێداویستیەکانیش وەکو ئامێری موزیك و کەرستەکانی خوولەکە هەر لە ئەستۆی خودی بوو بۆ ئەوەی کەسێك یان لایەنێك هاوکاری ئەو زاتە بکات، بگرە هەندێك کەس بۆ چەندین شێواز دەبوونە کۆسپ بۆ ئەوەی ئەو پرۆژەیە سەرنەکەوێت بەڵام مامۆستا زرار بۆ گوێدانە ئەم و ئەو لەسەر بەرنامەکەی خۆی بەردەوام بوو

دوایی هەوڵ و کۆشش و هەوڵ و ماندوو بوونێکی زۆر لە 1977/7/1، لە سەر دەستی مامۆستای پایەبەرز هونەرمەند (زرار محەمەد مستەفا) تیپی مۆسیقای پاشای گەورە هاتە دامەزراندن و رۆڵی بەرچاوی هەبوو لە خزمەتکردنی هونەری ڕەسەنی مۆسیقا لە شاری رواندز و تەواوی کوردستان.
ئەم هونەرمەندە لەسەر توانستی خۆی بێ ئەوەی کەسێك یان لایەنێك هاوکاری بکات توانی پۆلێ لە هونەرمەندانی میوزیك پێیگەیەنێت، کە

ئێستا رۆڵى بەرچاويان هەيە لە گۆڕەپانى هونەرى موزيكى كوردستان.

بەڵێ 47 ساڵ بەر لە ئەمڕۆ ئەم تيپە دامەزارا توانى لە ماوەيەدا چەندين هونەرمەندى وەك (سەيد ئەحمەد ڕواندزى، سيروان سيرينى، شێرزاد حەيدەرى، چەتۆ نەورۆز، ئامانج غازى، فاروق باپير، زينل خيرى، ئەحمەد شێخە) چەندانى تر لەسەر دەستى هونەرمەندى پايەبەرز(زرار محمد مستەفا) پێگەيشتن.
هەروو□ها ئەم تيپە لەماوەى تەمەنى خۆيدا توانى چەندين كارى هونەرى ئەكاديمى و پێشكەش بكات و چەندين موزيكى جيهانى وەكو ئۆكێسترا پێشكەش بە هەوادارانى ميوزيك بكەن و چەندين گۆرانى بێژيش لەم تيپە كارەكانيان بڵا وبكەنەوە وەكو(وەلى دۆسكى، ئەحمەد مەندانە، هاوتا ئەسعد، كاڵێ،ئەبوو بكرى لزگى، ناسڕى رەزازى،سامان عومەر و سەلام، خدر بێجانى …) چەندانى ديكە.

لەكۆتايدا هەزاران سڵاو چەپكە گوڵ پێشكەش بە رۆحى مامۆستاى كۆچ كردووى دڵسۆزى هونەر هونەرمەند" زرار محەمەد مستەفا" بێت.

ئەدەب چییە؟.. نەوزاد بەندی

لێرە و لەوێ خەڵکێک پێناسەی ئەدەب دەکەن ..یەکێ دەڵێ ئاوێنەی بەردەم کۆمەڵگایە ..ئێ ئەگەر ئاوێنە بێ ،کەواتە هیچ پێویست بە نوسین و چاپ و خوێندنەوە و سەرئێشان ناکات ، ئاوێنەی گەورە گەورە دابنێن با کۆمەڵگا تەماشای خۆیان بکەن و بڕایەوە .. یان هەموو کەسێ لە ماڵەوە لە ئاوێنەیەک زیاتری هەیە ، ئیتر بۆچی ئەو هەموو ئاوێنە و کاتە بە نوسین و خوێندنەوە ئەکوژن و خەرج ئەکەن ؟

کەسانێک هەن زۆر لە خۆیان ئەکەن و ئەیانەوێ پێناسێکی تری ئەدەب بکەن ، ئەڵێن ئەدەب زمانێکی سیحراوییە ، مۆسیقا و ئاوازی تایبەت بە خۆی هەیە .. هەر ئەوەندە ؟ ئەڵێن بەڵێ .. ئێ ئەگەر مەسەلە مۆسیقا و ئاواز بێ ، چی زۆرە ئامێری مۆسیقا زۆرە ، چ پێویست بەوە ئەکا ئەو خەڵکە دانیشن ئاواز و مۆسیقا بە ووشە دروست بکەن ؟

کەسانێکی تر ئەڵێن ئەدەب داهێنانە ..کە ئەپرسی داهێنانی چی ؟ نازانن بڵێن داهێنانی چی یاخود ئەدەب چی داهێناوە .. هەروا ئەڵێن داهێنانە و بڕایەوە ..

هەیشە ئەڵێ ئەدەب ڕاکردنە لە واقیع ..بۆ ئەوەیش تەرزێ لە ئەدیب هەیە ئەچن خۆیان سەرخۆش ئەکەن ، ئینجا شاکارەکانیان ئەنووسن !! بە جۆرێ نازانیت باسی چی ئەکەن ، چونکە ووتەی سەرخۆش جێگای بەزەیی و پێکەنینە ، نەک چاپ و بڵاوکردنەوە ..

ئێ باشە ، ئەگەر ئەدەب ڕاکردن بێ لە واقیع ، ئەبێ واقیع چ ئیشی بە ئەدەب بێ ؟ بۆچی ئەو هەموو لاپەڕە و مرەکەبەی تیا خەرج بکرێ ؟

لە ڕاستیدا جێی داخە ، کە ئەمڕۆ ئەدەب ئەوەندە بە لاڕێدا براوە ، مر□ق ل□ □ووی نایەت بڵێ من کتێب ئەخوێنمەوە ، پێی شەرمە بڵێ من چیرۆکنوسم … غیرەتێکی ئەوێ بڵێی من شاعیرم …بە جۆرێ لەکورستانی ئێرانا هەرکەس خەریکی ئەدەبیات بێ ، پیشەوەرەکان پێیان ئەڵێن عیللەتی بێ ئیشییە .. !

لە ڕاستیدا گەلێک پێناسەی تری ئەدەب کراوە ، کە تێکڕایان پێناسەی ئەدەب نین .. چونکە لە بنچینەدا ئەدەب وەک دروستکردنی خانوو□ی□ک وایە ، لە سەرەتادا ئەبێ زەوی□ی□کەی دابین بکەی ، ئەگینا تۆ ئەگەر هەموو کەرەستەکانی بیناسازیشت لەبەردەستدا بێ ، به بێ هەبوونی زەوی□ی□ک خانوو لەسەر چی دروست ئەکەیت ؟

زەوی ئەدەب ، بریتییە لە خوێنەر ..واتا لە خەڵک ..

لە وەسفی گەلانی ڕوسیدا ، ووتراوە خەڵکی ڕوسیا وەک تۆپەڵێک باروت وان ، بە پریشکە ئاگرێ ، گڕ ئەگرن ..

یان کاتێ باس لە ڕێنیسانسی ئەوروپا ئەکرێت ، یەکسەر ناوی دانتی و

تۆماس مۆر و ئەدیبانی ئەو سەردەمە دێن .. کاتێکیش ڕۆمانی
حەمەدۆکی یەشار کەمال دەکرێتە فیلم و لە سینەماکانی ئەستەمبوڵ
نیشان ئەدرێن ، خەڵکەکە ڕێپێوانی ناڕەزایی ساز دەکەن بەرامبەر
دەسەڵا تدارانی تورکیا ..
ئەم چەند نمونەیە و نمونەی زۆری تریش ، وامان لێ دەکەن بڵێین
ئەدەب بریتییە لە ڕاچڵەکاندن .. تەنها ڕاچڵەکاندن و تەواو .. بە
واتایەکی تر ، ئەدەب ئەگەر جەماوەرەکەی ڕا نەچڵەکێنێ ، ئەدەب نییە
.. چونکە لە بنچینەدا ئەدەب ، گەڕا نە بۆ چاکترکردنی دۆخی میللەت
.. ڕۆمانی بیرەوەرییەکانی گۆڕستانی فیۆدۆر دیست□یفسکی ، وایکرد
لە لایەک خەڵکێکی زۆر ناڕەزایی دەرب□ن بەرامبەر دۆخی زیندانەکانی
دەسەڵا تی قەیسەریی ئەو کاتە و ..لە لایەکی تریش وایکرد
دەسەڵا تدارانی قەیسەر ، بار و دۆخی قورسی زیندانەکانی ئەو کاتە
چاکتر بکەن . . دیست□یفسکی وایکرد ڕاچڵەکین لەناو خەڵک و
دەسەڵا تیشدا دروست بێ .. ئەمە بووە هەوێنی دروست بوونی ئەدەبی
سۆسیالیزم و نووسەرانێکی وەک مەکسیم گۆرکی تێدا سەری هەڵدا .. کە
دەڵێن سۆسیالیزم ، پێش هەموو شتێ ناوی مەکسیم گۆرکی و جاک لەندەن
و جۆرج ئۆروێل دێتە ناو باسەکەوە ..ئێ ئەمانە بوون
ڕاچڵەکینک□یان دروست کرد ..کاتێ میللەت لەلایەن ئەدەبەوە
ڕادەچڵەکێنرێت ، ئیتر لافاوی گۆڕانکارییەکان دێتە ئاراوە …ئەگەر
تێبینی بکەین ، هەموو گۆڕانکارییە گەورەکانی مێژووی مر□قایەتیی ،
کۆمەڵێک ئەدیب و بیریار لە پشتیەوە ڕاوەستاون ..
ئێ باشە ، جەماوەر بریتی بێ لە زەوی بنیاتنانی خانووی ئەدەب ،
کەواتە جەماوەری ئێمەیش بینای ئەدەبیاتی لەسەر ڕۆنراوە ، ئەوەتا
ئەو هەموو ئەدیب و کتێب و کەناڵ و بەرنامە و کۆڕ و ڤێستقا□□
ئەدەبییەی کە بەڕێوە دەچن ، گەواهی ئەوەمان بۆ دەدەن ..کە لە
ڕاستیدا وا نییە .. چونکە مەرج نییە هەموو زەوییەک خانووی باشی
تێدا بنیات بنرێ ..بە هەمان شێوە زەوی بنیاتنانی خانەی ئەدەب ،
زەوییەکە یاخود جەماوەرێکە کە خۆی دەداتە دەست ئەدەب کاری لەسەر
بکات ..گۆڕانکاریی تێدا بکات .. ڕەنگڕێژیی لەسەر بکات
..تخوبەکانی دیاری بکات و هەڵیگێڕێتەوە و نەخشەی بگۆڕێت و چاڵ و
پایە و دیوار و ساختمانی تێدا دروست بکات ، هەموو ئەو چالاکیانەیش
بریتییە لە ڕاچڵەکاندن .. ئەو ڕاچڵەکاندنەی کە تەنانەت
سەرکردەیەکی سەربازیی وەکو ناپلیۆن پۆناپارت لێی ترساوە و
..وتوێتی : دوو فیرقە عەسکەر من ناترسێنن هێندەی دوو نووسەر …
کەواتە ئەم ڕاچڵەکینە چۆن دروست ئەبێ ؟ تەماشا ئەکەین لە
هەرێمێکی وەک کەتەلۆنیا کە تاکو هەنوکە پەیکەر و شانازیی و
شکۆداریی و بەرخۆدان لە ئاست شاعیرە شۆڕشگێڕە شەهیدەکەیاندا)

لۆرکا) نیشان دەدەن ، لای ئەمە شاعیر و بیریارێکی وەک نەجمەدین مەلا بەر تانە و تەشەر دەدرێ و ..مناڵانی لێ تیژ دەکرێ بەردی تێ بگرن و جنێوی پێ بدەن ، لە کاتێکدا نەجمەدین لە کەشتی نوحەکەیدا زیاتر لە چوار هەزار کەسی فێری خوێندەواریی کردووە ، کە هەرگیز لۆرکا کاری وا قورسی بە کەتەلۆنییەکان نەکردووە .. ئەو تەنها شاعیرە بوو کە دژی دەسەڵاتی فڕانکۆ هەندێ پارچە شیعری هەیە ، کە بووەتە هۆکاری ڕاچڵەکینی کەتەلۆنییەکان .. کەچی نەجمەدین مەلا نابێتە هۆی ڕاچڵەکینی خەڵکی سلێمانی .. فایق بێکەس لە بەرامبەر ئەدمەنزا بە هەمووو دەنگی خۆی هاوار ئەکا : بیست و حەوت ساڵە من

ڕەنجدەری تەم بە نان و ئاو و جل و بەرگی خەم

خزمەتم کردی له ئێران و ڕۆم

بە هۆی تەوەیە شکاوە ئەژنۆم ..

بەڵام ئەم شیعرە پڕ لە جۆش و خرۆش و شەڕەشە ، خەڵکەکە ڕاناچڵەکێنێ …لە کاتێکدا ئەمە لە ووڵاتێکی وەک تورکیا و ئێراندا ڕووی بدایە ، خەڵکەکە پەلاماری ئەدمەنز و دەسەڵاتی خۆجەیی ئەو کاتەیان دەدا .. ئەی باشە ئەدەب چ کاردانەوەیەکی لای گەلی کورد هەبووە ؟ ..کاتێ دڵشاد مەریوانیی لەلایەن دەسەڵاتی بەعسەوە ، لە سێدارە دەدرێ ، کورد چ کاردانەوەیەکی ئەبێ ؟ کاتێ بەکر عەلی لەلایەن دەسەڵاتی کوردییەوە تیرۆر ئەکرێ ، هەڵوێستی کورد چی ئەبێ ؟ کاتێ عەبدوڵا پەشێو ئەو شیعرە ئاگرینانە ئەنووسێ ، کورد چ کاردانەوەیەکی ئەبێ ؟ کاتێ شێرکۆ بێکەس لە دژی داخستنی ڕۆژنامەی ووڵات لەلایەن دەسەڵاتی کوردەوە ، لە پۆستی وەزیری ڕۆشنبیریی دەست لەکار دەکێشێتەوە ، ڕۆڵی کورد لەگەڵ شێرکۆدا ئەبێ چی بووبێ ؟ کاتێ شاعیرێکی لاو و خوێندکاری زانکۆی وەک مەلا عەلی لە زیندانەکانی بەعسدا گوللە باران ئەکرێ ، کاردانەوەی کورد چی ئەبێ ؟ کاتێ فەرهاد پیرباڵ بە دەیان کتێب و دەیان نمایشی سەرشەقام و بەردەم پەرلەمان و دادگا ، داکۆکی لە دەستوور و یاسا و مافەکانی کورد ئەکات ، کورد چ هەڵوێستێکی بۆ دروست ئەبێ ؟

هیچ ..

هیچ ..!!

کورد هیچ کاردانەوەیەکی نابێ ، چونکە له بنچینەدا کورد لەگەڵ شیعردا کارلێک ناکا و ڕاناچڵەکێ .. واتا لەو هەموو چامە شیعرییە ئاگرینەی شاعیران ، لە دوو چامەکەی نالی و سالمەوە هەتا بیست و حەوت ساڵەکەی فایق بێکەس ..هەتا شاعیرەکانی ئەمڕۆ کە خوێنی خۆیان لە پێناوی کورد و دۆزی کورددا، کردێتە کاسەوە ، کورد وەک نەتەوە هیچ کاردانەوەیەکی نەبووە .. هیچ ڕاچڵەکینێکی نەبووە ..لە باشترین حاڵەتدا ، لێرە و لەوێ ووتراوە ، ئەو شیعرە به قوەتە !!

.. شیعرەکەی قسەی دڵی هەموومانی کرد ! ..یان ئەڵێن شیعرەکەی زۆر
شازە ! ئەڵێن ، بە ڕاستی نالی چاک وەسفی دۆخەکەی کردووە و چاک
ڕوخانی میرنشینی بابان ئەلاوێنێتەوە ! ..یان ووتراوە بەخوا ئەم
شیعرەی عەبدوڵا پەشێو ، لە بنی هەمانەکەی داوە .. هەڵەبجە ئەچێ
بۆ بەغاکەی شێرکۆ ، جوانی نوسیوە ..یان ئەڵێن بە ڕاستی دڵشاد
مەریوانی و مەلا عەلی ئازا بوون ..! ..واتا وەک ئەوەی لە سێرکدا
بن و تەماشای شێرێک بکەن بەناو کەوانەیەکی ئاگریندا باز بدات ،
بەو جۆرە بە لایانەوە سەیر بووە چۆن لەتیف هەڵمەت ئەوێرێ و
ئەتوانێ بۆ نمونە لە دیوانی (ووشەی جوان گوڵە گوڵ) دا باسی
نادادیی ڕژێمی بەعس و بەرگری و پێشمەرگە بکات ؟ بە لایانەوە سەیر
بووە و چاوەڕێ بوون بەعس ، لەتیف هەڵمەت تیرۆر بکات .. کە تیرۆری
نەکردووە ، هاتوون چیرۆکی سەیر سەیریان لەسەر هۆنیوەتەوە و
..یەکێ وتوێتی لە ژێرەوە پیاوی ڕژێمە و .. یەکێکی تر وتوێتی ئەمە
بەعس خۆی پێی ئەڵێ شیعری بەرگری بنوسە بۆ ئەوەی لاوان بەتاڵ
بکاتەوە !!! ..زۆرینەیش وتوویانە جا قسە سوودی چییە ؟ !! ..شیعر
کیلۆی بە چەند ؟ ئەم بێ نرخکردنەی ووشە وایکرد بەعس و دەسەڵاتی
دوای بەعسیش لە ووشە نەترسن ..ئەوەتا خەڵکەکە ووشە کاریان تێ
ناکات ..واتا ئەگەر دانتی و لۆرکا و گوڵسورخی لە کوردستان
بوونایە ، هیچ کاریگەری□کیان لەسەر خەڵکەکە دروست نەدەکرد … لە
کاتێکدا هەرچی شۆڕشی ئاینی و کۆمەڵایەتیی هەیە لە ڕێی تێکستی
نووسراوەوە بووە و ..خەڵک ڕاچڵەکیوە و .. گۆڕانکاریی ڕووی داوە
..ئەگینا لینین ، سەرۆکی یەکێتی سۆڤیێت چۆن شان ئەخاتە ژێر
تابوتی مەکسیم گورکی و لە پێش هەمووانەوە بەرەو گۆڕستان بەڕێی
ئەکات ؟ چۆن ماکرۆن بەشداری مەراسیمی ناشتنی ئەکتەرێکی وەک
بلمۆندۆ ئەکا ؟ چۆن دەیان هەزار کەس بەشداریی مەراسیمی ناشتنی
ڤیۆدۆر دیستۆیڤسکی ئەکەن ..چۆن دەیان هەزار کەس تا ئێستایش کار
لەسەر شکسپیر ئەکەن ، لە کاتێکدا لای خۆمان فەلسەفەی مەحوی تۆز
گرتوێتی و کەڕوو تێی داوە . ئەمە لە کاتێکدایە بیرمەند و
وەرگێڕانێکی وەک عەزیز گەردی و شوکور مستەفا و ئەوڕەحمانی حاجی
مارف کۆچی دوایی ئەکەن ، نە دەسەڵات و نە میللەت ، نەک هەر
بەشداریی مەراسیمی بە خاک سپاردنیان ناکەن ، تەنانەت زۆرینەی
ڕۆشنبیران تاکو هەنوکە نازانن شوکور مستەفا کێیە ؟ نازانن ئاخۆ
ئەوڕەحمانی حاجی مارف ئەکتەر بووە ، وەرزشەوان بووە یان نووسەر
!!.. کە بیشزانن ، تەنها ئەڵێن نوسەرێکی بە قوەتە ! شتی بە قوەتی
نوسیوە ! باوێشکێک ئەدەن و ئەڵێن شێرکۆ موهیم بوو ! یان عەبدوڵا
پەشێوێکی تر نابێتەوە ، بیشپرسی پشێو چی لە ژیانی تۆدا گۆڕیوە ؟
ئەڵێ هیچ .. تەنانەت چیرۆکنوسێکی داهێنەری وەک حەسەنی قزڵچی کەس

نازانێ چی بەسەر هاتووە و چەن مردووە ، ئایا کوژراوە یان چی ئەمە لە کاتێکدا لە فەڕەنسا و ئەمەریکا و ڕوسیا ، چیرۆکنوسانێکی وەک مۆباسان و ئێدگار ئاڵن پۆ و چیخۆف چەندین سەنتەری توێژینەوەیان تا هەنووکە بۆ خۆیانەوە سەرقاڵ کردووە و .. پەیکەر و کۆڕ و لێکۆڵینەوەیان لەسەر ساز ئەکرێن .. بەبڕوای من حەسەنی قزڵچی لە کورتەچیرۆکدا هاوتای مۆباسان و پۆ و چیخۆف بوو ..
ئەم دۆخە سەیرە ، ئەم ڕانەچڵەکینە ، ئەم بێ منەتکردنە ، وای لە عەبدوڵا گۆران کرد لە وەسفی بێ منەتکردنی شمشاڵژەنێکی وەک دەروێش عەبدوڵادا بڵێ :

لەناو قەومی بەسیتا قەدری سنعەتکار
وەکو عەکسی قەمەر وایە لەناو گۆمێکی لێخندا

واتا ، داهێنەر و هزر له قەومی نەخوێندەوار ە بە ئەمەکدا ، نییە .. بەمە دەی خۆی و ئەویش ئەداتەوە ، چونکە گۆرانیش بە ئەمەرکی و نەخوێندنەوەیەکی زۆری دەربارە کراوە ، تەنانەت کە لە زیندنەکەوە بۆ زیندانێکی تر ئەگوێزرێتەوە ، لە جیاتی ئەوەی خەڵک ڕێپێوان و گرد بوونەوەی بۆ بکەن ، ئەم شیعر بۆ قژ زەردێک ئەنووسێ کە بە خەمگینییەوە بە کەلەپچەی دەستی ئەم ئەڵوانە ..!!
بێ منەتکردنەی خەڵکی کورد بە شیعر و هزری نەتەوەکەیان ، کارێکیان کردووە شاعیر و بیریارەکان توشی حاڵەتی بێ هیوایی ببن ..ئەم بێ قیمەتکردنەی کتێب و داهێنانەی بیریارانمان ، کارێکی کردووە شاعیر و نووسەرەکانمان سەری خۆیان هەڵبگرن و لە غەریبیدا بمرن ، یان واز لە نووسین بێنن و ببنە بازرگان ..بچنە بازاڕی دۆلار یان کۆمپانیای حەج و عەمرە دانێن ..یان لە دەوری حیزبێک کۆ ببنەوە و ئەمان بێژن میاو میاو ، حیزبیش بیانداتە نان و ئاو .. هەوڵ بدەن تێکەڵاوی بنەماڵەی دەسەڵاتدار بن و دەوڵەمەند بن و لە قەلادا دانیشن و گەشتی وڵاتان بکەن ، واتا بە کورت و کرمانجیی ، واز لە میللەت بێنن و و مشوری خۆیان و ماڵ و مناڵیان بخۆن ..!!
یان وەک حاجی قادری کۆیی و نالی و ئەمین فەیزی ، سەری خۆیان هەڵبگرن و لە تورکیا بمرن .. پیرەمێرد زیاتر لە بیست ساڵ لە تورکیا نیشتەجێ بە .. ئیبراهیم ئەمین باڵدار هەتا ئەمەریکا نەوەستەوە و ..هەر لەوێیش بمرێ ..
ئەمە ئەو بۆشاییە ترسناکەیە کە لە نێوان ووشە و جەماوەری کورددایە .. ئەو بێکەڵکی و ئەکسپایەر بوونەی هزرە لای تاکی کورد .. ئەو ترس و بیمەیە لە گۆڕانکاریی ..ئەو گۆڕانەوە ترسناکەیە بە چاخی بەرد ..بە سەردەمی میلیشیا و بنەماڵە و تیرەگەریی و ..تیایدا شایەر و بەند بێژ و کاسەلێسیی دیوەخانی بەگ و میر و

ئاغا و شێخەکان ، بە لووتکەی داهێنان و ئەدەبیات بچوێنرێن و .. شیعری سوک و بێ ئایدیا و بێ بنەما و کاسەلێسیی و وەسفی دەسەڵات و مافیاکان ، پڕفرۆشترین شیعر بن و .. خەڵکێکی زۆر لەو دەوریان کۆ بنەوە ، نەک بە ڕاچڵەکین ، بەڵکو بە زیاتر بڕواهێنان بەوەی کە ئەوان کۆیلە و خوڵام و خزمەتکاری سەرۆک عەشرەت و هێز و بنەماڵەکانن و .. بە پێی دین و شەریعەت و عادەت و تەقالید ، ئەبێ هەتا هەتایە ئەم سەرشۆڕییەی ئێمان و ئەو گوندەییەی ئەوان بەردەوام بێ ..
کەواتە بە ڕای من شیعر و نوسین و هزر لەناو گەلی کورددا ، وەک ئەوە وایە لە گۆڕستاندا ، باسی گۆڕانکاری و تەکنەلۆژیا و دەسەڵاتی تەکنەکرات و شۆڕش بکەیت .

زۆرو بۆری لەڕۆمانی کوردیدا.. سەلاح جەلال

ڕۆمان ژانرێکی باڵایە، جۆرێکە لەدیالۆگی مەعریفی شارستانیتەکان. وەک چۆن پێکهاتەی ئەدەبی مۆدێرنە، زانستی تایبەت بەخۆی خوڵقاندووە وەک لێکشیتانە کردن.
بەگشتی، دیاردە نەرێنییەکانی زۆرو بۆری ڕۆمانمان لەم خاڵانەی خوارەوەدا بۆ دەردەکەون:
1 هەتاوەکو ئێستایش، کولتوری کوردی لە ڕووی زانستەکان و فەلسەفەوە لەزەمەنی سفردایە و ڕۆمان لەدایکبوویەکە زگماگ، کەمئەندام.
2 بەشداری نەکردنی کۆمەڵگە لەشۆڕشە باڵاکانی جیهان و پرۆسەی دیموکراتیدا.
3 کۆمەڵگە هیچ گۆڕانێکی ڕیشەیی چینایەتی بە دروست نەبووە.
4 نەبونی هۆشیاری و ئامادەیی نوسینەوەی ڕۆمان.
5 ڕۆمان ئەو کەسانەی دەزییەوە دەینوسنەوە، نەک بانگەشەی نوسینەوەی بکرێت.
6 زمان و ڕەوتی زمانەوانی ئاڕوگەیی کارتێکەری زمان و کەمێکی و ڕۆڵی ڕۆشنبیری شوناسی زمان دیاری دەکەن. لەخۆگرتنی ڕەوتی زمانەوانی لەنێوان زمانی دایک و زمانی گشتی و ڕۆژانەدا کاریگەری زۆری هەبووە.

7 نەبونی هۆشیاری زانستی و ئەدەبی و هونەری.
8 لاسایی کردنەوەی ڕۆمان نوسانی جیهانی.
9 دووبارە بونەوەی ڕوداوە زانراوەکانی ڕابردو نەک تازە بونەوە.
10ڕۆمان بەپێی ڕۆشنبیری و پاشخانی تاک نوسراوە., واتە پەیوەستی ئەوەی هەتاچەند ڕۆمانوس ڕۆشنبیر بووە یان هیچی لەو هونەرە نەزانیوە؟.
11 گرنگی دان بەدەزی نەتەوەیی و زمان و مافەکەی! ئەم شیوازە چەتە ناو ڕابردو و شەوازی تەقلیدی وەرگرتووە.
12بابەتی سەرەکی ڕۆمان کەسایەتی و گوتاری گێڕانەوەیە. فەزاو زمان و شوێن و ڕوداوو وەسف. لە ڕۆمانی کوردیدا پێکداچەژاون و بە بوونی بونیاد.
13 نەبونی ڕەخنەی تایبەت بە ڕۆمان.
14 بوونی وەسف و پیاهەڵدان و نمایش کردنی ڕۆژنامەکان و هاوەڵیەتی.
15 ڕێز کردنی ڕوداوو چیرۆک بەبێ هۆشمەندی چنین و هێڵی درامی و هونەری گێڕانەوە.
16 نەبونی توێژینەوە کاریگەری هەبووە لەوەی ڕۆمانە باشەکان لەخراپەکان جیا نەکرێنەوە.
17نەبونی دەزگا و پێگەی ڕۆشنبیری گشتی تایبەت بایەخ بە ڕۆمان بدات.

لە ڕۆژنامەی خەبات ژمارە6773 پێنج شەممە لە4/7/2024 دا ل□□□ا پرسی تایبەتدا بڵاوبەتەوە

چرکە ئیرۆسییەکان.. ستیڤان شەمزینی

ئەمە یاسایەکی ماتماتیکیی کۆنە
ماچەکی من لەگەڵ ماچەکی تۆ
یەکسان نییە بە دوو ماچ
نا، دەکاتە یەک ژوانی ئیرۆسی
هەر لەدەرکردنەکی تۆ لە من

ناکاتە خودی خۆم بە تەنها
نا، یەکسانە بە هیچ

ئەمشەو پێکەوە دەخەینەوە
من ئارەقی ئۆزۆی گریکی نۆش دەکەم
خۆم دەبینم لە یەکەم پێکدا مەست دەبم
بە تیلەی چاو سەرنجی تۆ دەدەم
ماچەکانم دەخەیتە پەرداخی هەوەسەوە
تاکو مەستبوون لێی دەخەیتەوە

ئەمڕۆ وەڕس بووم لە خۆم
سیگارەکەم کوژاندەوە
خەمە جاویدەکانم یەک یەک داگیرسان
لەناکاو زەنگی تەلەفۆنەکەم لێیدا
ژنێک وتی ئەمشەو بە دوو شیلانەوە
لەناو پێخەفەکەتدا رۆژ دەکەمەوە
چەند سەیر لێوەکانم داچڵەکین
غەمەکانم کلو کلو توانەوە!!

دەتەوێت کراسم لەبەر داکەنیت
نامەوێت خۆم رووت بکەمەوە
نامەوێت لەژێر کراسە سپییەکەمەوە
برینێکی گەورەی رەش ببینیت
تۆ ئینکاری دەکەیت
منیش خۆم رادەست دەکەم
دەست دەهێنیت
بە مووی سەر سینگما
شوێنەواری هیچ برینێک
دیار نامێنێت

لە قەرەقولێکی تورکان دەستبەسەرکرام

هیچ ناسنامەیەکم لە باخەڵدا نەبوو
پێیان گووتم ناوت چییە؟
بە رەوانی وەڵامم دانەوە: عیشق
گووتیان بەرزیی باڵات چەندە؟
کەمێک راوەستام و گووتم
مەترێک و حەفتا و سێ ماچ
ئەوسا وەک شێتێک ئازادیان کردم

پۆلیسەکانی دەوڵەت
بەدوامدا دەگەڕان
بە تۆمەتی کۆم□ نیستبوون
لە کۆڵانێکی تەنگی شاردا
دەستگیریان کردم
ل□ بەردەم دادوەردا هاوارم کرد
بە پرچی شۆخە ژنێکەوە هەڵمواسن
بە ماچی ژنێک
حوکمی خنکانم بدەن

لەژێر داروپەردووی حوزنێکی ئاڵەوە
تا چاوم روون دەبێتەوە
تەماشات دەکەم
لە ورشەی گەڵای پێکەنینت دەڕوانم
سەرنجی درزی نێوان
هەردوو مەمکت دەدەم
لە خۆم ورد دەبمەوە
لە دەمی رژانت
بەسەر لەشی رووتمدا

دواجار بڕوات بەوە هێنا
مانگ لە دەریا دەپاڕێتەوە
سەبەتەیەک تریفەی
بە دیاری لێوەربگرێت
چرا تکا لە شەوەکان دەکات

تۆزێ کلی رووناکی بکاتە چاویان
شیعرەکانم بە شەرمەوە
تکات لێ دەکەن
لە باوەشمدا رووت بیتەوە

ئەگەر ئێمە یەکتر ماچ بکەین
بارانی بۆندار
زەوی دەکاتە شوشەیەک عەتر
رووباری حەسرەت
سەرەوڕێژ دەبێ
لە ماسی خۆزگە
بێزاریی لە چەمی خەندەدا
خۆی دەشوات
ژیان بە توندیی دەرگا
لەسەر مەرگ دادەخا و
تابووتەکان لە داخدا
خۆیان دەکوژن

ئێستا لە نەخۆشخانەم
بۆنی مردن
لە راڕەوی سەرەکییەوە دێت
چەندان رۆژە مەرگ
لە نزیکەوە خۆیم نیشان دەدا
ئەوەی داڵغەی منی داگیرکردووە
مەرگێکی تەنها نییە
لە بەیانییەکی پڕ ژاوەژاودا
خەریکم
بیر لە دیمەنی
رووتبوونەوەی تۆ دەکەمەوە
لە بەردەم شەوقی شیعرێکمدا

رەنگە ئەوە وا بێت
رۆژێک تۆ

لە شیعرەکانمدا نقووم بیت
یان لەژێر ماچبارانی
مندا بخوسێیت
رەنگە بەو جۆرەش بێت
شەوێک من
لە باوەشی تۆدا نغرۆ بم
لە هەژانی ئارەزووتدا
سەر ئاو بکەم
لە هەنووکەوە دەڵێم
هەردووکیانم قبوڵە

هەمیشە جلوبەرگم پێ گرنگە
من کراسی گوڵگوڵی شیعر و
کورتەک و شەرواڵی
موسافیرێکی ونبووم ل□ بەردا یە
کڵاوی غەمێکی قووڵیش لە سەرمدا
پێم خۆشە تۆش
بە تەنورەیەکی کورت چەشنی هایکۆ
ستیانێکی پەمەیی لە رەنگی سۆزم
بێیتە سەر سیسەمی ژوانم

شمشاڵی ماچە تەڕەکانت
بە لێوەکانی من نەبێت ناژەنرێن
گیتاری مەمکە ب□ پێوە راوەستاوەکانت
بە پەنجەکانی من نەبێت لێ نادرێن
تۆوی گوڵی لەززەتی شەوانت
لە ئینجانەکانی مندا نەبێت ناو□ن
رەنگە پێت سەیر بێت
گشت شادمانییەکانت
لەلای من کۆبوون□ تەوە!

جەنگەکان
کوڕە گەنجەکانیان برد و نەگەڕانەوە

رووبارەکان
داڵغەی بەلەمەکانیان برد و
پێیان نەدانەوە
پیریی، هەرمێی لاویی رفاند
ئاوی ئاموون قووتی دا
چەکەکان
رەنگە تۆخەکانی ژیانیان برد و
نەهاتنەوە
لەشی رووت و
مەمکی پڕ جریوەی تۆ
هەست و هۆشیان منیان برد و
هەرگیز نەمبینینەوە

لەناو کاسە سەری مندا
ژنێک سەما دەکات
لە بری شیعر
دڵی شاعیرێک دەدزێت
لە بری زەردەخەنە
فرمێسکەکانی هەڵدەگرێت
ئەو ژنە
هەموو کاتێک گۆرانی دەڵێت
لە هەموو بەستەکانیدا
شاعیرێک بانگ دەکات
تا درەختی لەشی
تێر تێر ئاو بدات
ئای چەند حەز دەکەم
ئەو شاعیرە من بم

شەوانە خەونی زۆر دەبینم
ژنێک دانە دانە
خەونەکانی تەفسیر کردم
وتی، راکردنت بە دوای هەوردا
لێزمەی ماچەکانی منە
باوەشکردنت بە تریفەی مانگدا

بریسکانەوەی مەمکەکانی منە لە دەستتدا
توانەوەت لە دەمی فریشتەی خەیاڵدا
نیشتنەوەی روانینتە
لەسەر لەشی رووتی من